

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

NAZIM HİKMETİN BİLİNMEYEN İKİ ŞİİR DEFTERİ

KEMAL SÜLKER

NAZIM HİKMET'İN
BİLİNMEYEN İKİ ŞİİR DEFTERİ
inceleme

YAZKO

*Arif Paşa Sokak,
Kurt İş Hanı,
Cağaloğlu-İstanbul.*

Yazarın öteki kitapları:

NAZİM HİKMET DOSYASI / 3. baskı.

NAZİM HİKMET'İN POLEMİKLERİ

ŞAİR NAZİM HİKMET

NAZİM HİKMET'İN GERÇEK YAŞAMI, 1. cilt

NAZİM HİKMET'İN GERÇEK YAŞAMI, 2. cilt

NAZİM HİKMET'İN SAHTE DOSTLARI

SABAHATTİN ALİ DOSYASI

TÜRKİYE'DE SENDİKACILIK

DÜNYADA VE BİZDE SENDİKACILIK

TÜRKİYE'DE İŞÇİ HAREKETLERİ / 3. baskı.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İŞÇİ SINIFININ DOĞUŞU

TÜRKİYE'DE GREV HAKKI VE GREVLER

SENDİKACILAR VE POLİTİKA

LASTİK-İŞ'İN 25 YILI

GIDA-İŞ'İN 30 YILI

İKİ KONFEDERASYON: TÜRK-İŞ VE DİSK

TÜRKİYEYİ SARSAN 2 UZUN GÜN

**Bu kitap Ağaoğlu Yayınevi Tesislerinde
dizildi. basıldı, ciltlendi. 27 73 37**

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://www.kitapok.com>

İstanbul - 1980

**NAZIM HİKMET'in
BİLİNMEYEN
İKİ ŞİİR DEFTERİ**

KEMAL SÜLKER

Ücretsiz PDF ve Kapağı Arşivler: <https://yazko.org>

Kooperatif!

S U N U

Bir sanatçının oluşumu, o sanat dalında çalışmaya başladığı günlerde başlar, son yapıtının noktalananmasına kadar sürer. Bu nedenle bir sanatçının ilk ürünleri büyük önem taşır.

Nâzım Hikmet, ilk şiirlerini verdiği günlerde de, tüm yaşamı boyunca da, hatta aramızdan ayrıldığı günden sonra da toplumu, yazarları, her daldan sanatçıları etkiledi. Türk şiirinde değil sadece, düşünce sisteminde de olayları sınıfsal açıdan yorumlama yolunu açtı, genişletti.

Sovyetler Birliği'ne geçtikten sonra, Nâzım, yeni bir teknikle yeni bir anlayışı harman yaparak şiirler yazdı. Bunların bir bölümü yayınlandı, önemli bir bölümü yazıldığı yerde kaldı. Hatta yazdığı şiirlerini okuduğu dostları bir süre sonra o şiirden söz edince Nâzım, kendi şiirini anımsamadığını söyledi. Bazılarının Rusça'ya çevirisi yayınlandı, ama orijinali bulunamadı.

Bilindiği gibi Nâzım, Moskova'da iken kendisi gibi İstanbul'dan gelmiş bir aydın genç kızla evlendi. Bu evlilik, eşinin İstanbul'a dönmesinden sonra bozuldu. Bu hanım, Nüzhet Berkin'di. Nüzhet Ber-

kin, Nâzım'ın 1923'e kadar tuttuğu, bazılarını kendisinin, bazılarını da eşinin yazdığı şiirlerini içeren iki defteri saklamış, hiç bir gazeteci veya yazarla da ilk eşiyle ilgili hiç bir konuşma yapmadı. Sayın Nüzhet Berkin, ilk kez yüreğini bize açtı, anılarını anlattı, şiir defterlerini sakladığı yerden çıkardı.

İşte bu yapıt, Nâzım Hikmet'in bilmediğimiz çok değerli şiirleriyle, önemli bir çok şiirinin ilk şekillerini ve Rusçası bilinen, ama Türkçesi yitmiş sayılan şiirleri okurlara sunmaktadır.

Görülecektir ki Nâzım Hikmet 19 yaşının heyecanını ömrüboyunca yaşamış, şiirlerinde savunduğu görüşlerden caymamış, yolundan şaşmamış, daha bilinçle, daha ustaca, erişilmesi çok güç bir dünya şairi olma düzeyine yükselmiştir.

Ne mutlu halkımıza ki, bağrından böylesine ulusal, böylesine evrensel, böylesine dünya halklarının bağrına bastığı bir şair çıkarabilmiştir.

Kemal SÜLKER

Nâzım Hikmet'in ilk eşi hakkında çok az bilgimiz vardı. Bu «İlk Eş»i, Nâzım Hikmet'in iki şiiriyle tanıyorduk... Bir de Nâzım'ın ailesine gönderdiği mektuplardan bu konuyla ilgili olanlarını okumuştuk. Ve de Nâzım'ın Moskova'da beraber okuduğu yakın arkadaşı Vâlâ Nureddin'in yazdıkları... Vâlâ'nın verdiği bilgilerden bir bölümü şunlardı:

«Nâzım, Ankara'ya gelince, hayalindeki eski sevgilileri bir tarafa bırakıp İstanbul'da bilmem nerede tanıdığı (Nt) hanımla ilgilenmeye başladı. (Nt) bir İttihatçı ailenin kızıydı. Zekâ ve his incelikleri olan, kedi yavrusu gibi ufak tefek ve Nâzım'ın haşinliğiyle taban tabana zıt karakterde uysal bir kızcağızdı. Kolunuza girmesi bile bir tüy hissini verirdi. Sesi uzaktan gelir gibiydi. Bir ressam, onun portresini mutlaka pastelle yapmak isterdi. Kara kalem, yağlıboya ile filan değil. Klasik anlamda güzel sayılmazdı. Fakat mutlaka kendisini aratan bir havası vardı. Arkadaşlığı da nazik, nazenindi. Gönül hatır kırmayan, karıncayı incitmeyen bir insan intibainı uyandırırdı.

İleride de, Nâzım'ın peşinde öyle büyük bir maceraya gireceğine katiyen ihtimal verilemezdi.» (*)

Biz de Nâzım'ın ilk aşkı ve ilk evliliği hakkında o yılları yaşıyanlardan, Nâzım'a yakınlığı olanlardan bilgiler almıştık. Vâlâ'nın (Nt) diye adını vermediği hanımın adı Nüzhet'ti. Bize anlatıldığına göre Nâzım - Nüzhet ilişkisi şöyle olmuştu:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

(*) *Bu Dünyadan Nazım Gecti. 1. basım, sf. 104*

Nâzım «Daha kanı kaynamağa başlar başlamaz, biraz çaktığı aşka gönlünde yer vermeye başlar. Tanin'ci Muhittin diye tanınan Muhittin Birgen'in baldızı Nüzhet Hanım'la akşamüstü buluşmaları, kol kola Kurbağalıdere'den ayrılıp Bahariye'ye doğru gitmeleri, Şifa'da dolaşmaları başlar. Muhittin Birgen de işi çakar. Birgen, Ankara'ya kaçtıktan sonra Nâzım'ların Anadolu'ya gelmesi eğilimlerini desteklemesini biraz da bu aşk macerasına verenler olur.» (*)

Bildiklerimiz, Nüzhet Hanım'ın, kısa bir evlilikten sonra Moskova'dan ayrılıp İstanbul'a geldiği, evliliği sürdüremeyeceğine kanaat getirdiği ve Nâzım'dan ayrıldığıdır. Ancak yine biliyoruz ki bu evlilik, Nâzım'ın iki önemli şiir yazmasına neden olmuştur. Bunlar:

1 — Gövdemdeki Kurt

2 — Mavi Gözlü Dev, Minnacık Kadın ve Hanımelleri..

Ne var ki, Vâlâ Nureddin'in yazdıklarında, dikkati çeken bir çelişki vardı: Ankara'da Nâzım'ın ilgilenmeye başladığı Nüzhet Hanım'ın ileride Nâzım'ın peşinden gideceğine, böyle büyük bir maceraya gireceğine katıyen ihtimal verilmediği idi. Ancak Vâlâ, Muhittin Birgen'le baldızı (Nt) nin, kendileri Bolu'ya öğretmen olarak atandıktan sonra Sovyetler Birliği'ne geçtiğini de yazıyordu (**). Demek ki (Nt) nin eniştesi Muhittin Birgen'le Sovyetler Birliği'ne geçişi, Tiflis'e yerleşmeleri daha Nâzım ve Vâlâ, Anadolu'dayken gerçekleşmişti. O halde Nüzhet Hanım'ın, Nâzım'ın peşinde «öyle büyük bir maceraya gireceği» söz konusu olmamak gerekirdi. Nüzhet Hanım, Nâzım'ın yazdığı gibi sırf bahçesinde ebruli hanımeli açan bir eve kavuşmak için zengin bir cücenin koluna mı girmişti? Nüzhet Hanım rahat bir yaşam için mi Mos-

(*) *Nazım Hikmet'in Gerçek Yaşamı*, C. 1, Sf. 216 ve devamı

(**) *a.g.e.*, sf. 218.

kova'da mavi gözlü Dev'i bırakıp İstanbul'a dönmüştü?

BİR MEKTUPLA GELEN FIRSAT

Nüzhet Hanım evlenmişti, çocukları ve torunları vardı. Ama şimdiye dek hiç kimseyle Nâzım'la ilgili olarak konuşmamış, hiç bir açıklama yapmamış ve kendisiyle görüşmek isteyen gazetecileri nezaketle reddetmişti.

Nüzhet Hanım'la konuşma, Nâzım'la beraber geçen aylarının ayrıntılarını öğrenme, bilemediğimiz şiirlerinin bulunup bulunmadığını sorma yolu bir bakıma kapanmıştı. Ne var ki, birgün Oktay Akbal arkadaşımız telefonla beni aradı ve:

«Sana bir mektup okuyacağım, iy dinle» dedi.

Bir hayli meraklandım. Mektup neye dairdi, kimden gelmişti? Niçin bana okuyacaktı? Oktay Akbal'la arkadaşlığımız vardı, önemli konularda rahatlıkla fikir alışverişi yapabiliydik. Ben hiç bir şey söyleyemeden Akbal'ın telefondaki sesine kulak kesildim.

«Sülker, dedi, Nâzım Hikmet'in ilk eşi Nüzhet Berkin Hanım bana bir mektup gönderdi. Bundan hiç kimseye söz açmamamı, yalnız sana adresini ve telefon numarasını vermemi istiyor. Senin son çıkan Nâzım Hikmet'in Sahte Dostları adlı kitabın hakkında yazdığım fıkrayı okumuş. Bu nedenle seni mutlaka tanıdığımı bildiği ve seni yıllardır aradığı halde bulamadığı için benim aracılığım ile seninle tanışmak istemiş.. Röportaj filan yaparsan Cumhuriyet'e yarsın elbet..»

Doğrusu sevinç ve heyecan içindeydim. Demek Nüzhet Hanım'ı göreceğim ve Nâzım'la ilgili bazı gerçekleri öğrenebilecektim.. Hemen telefona sarıldım ve Nüzhet Hanım'dan konuşmak için gün istemeye karar verdim. Telefondaki ses titrek, açık, içten ve son derece iltifatkardı. Ken-

disini ziyaret için ertesi günü kararlaştırdık. Göztepe'deki evinin bahçesinde aynı kökten çıkan dallarda değişik renkte güzel güller ve başka çiçekler vardı. Küçük bir bahçe içindeki tek katlı yazlık evde Nüzhet Hanım yalnız birkaç ay kalıyordu. Bahçeye girdiğimi gören Nüzhet Hanım, merdiven basamağında beni güleryüzle karşıladı. Çok nazikti ve gerçekten ufak tektti, aydınlık bir yüzü, iri çerçeveli gözlüğü vardı. Gözlüğü canlı ve zeki bakışlarını görme-me engel değildi. Geniş alnı yüzünün görünümüne daha etkin bir canlılık veriyordu. Beni içeri buyur etti. Hemen orta genişlikteki salonun rahat koltuklarına oturduk.

Yumuşak ve yavaş sesle, biraz da heyecanlı konuşmaya başladı:

«Sizinle tanışmayı çok istiyordum. Nâzım Hikmet hakkında neşrettiğiniz eserleri aldım, Nâzım'ın hakiki bir dostu ve yakını olduğun-uza kanaat getirdiğim için sizi aradım. Bazı yayınevlerine mektup göndererek temas kurmak arzusunu gösterdim. Lakin karşılaşmamız mümkün olamadı. Bu defa Oktay Akbal Beyefendi-nin her gün lezzetle ve istifade ile okuduğum yazılarından birisinde sizi tanıdığını anladım ve ona mektup yazıp sizle görüşme isteğimi duyurmasını rica ettim. Hoşgeldiniz, beni ihya et-tiniz.»

Çok düzgün cümlelerle konuşuyordu. En küçük bir yapmacığa kapılmadan duygularını, arzularını, görüşlerini açıklıyordu. İlgisine teşekkürler borçlu olduğumu söyledim.

«Size Nâzım Hikmet'in şiir defterlerini göstereceğim, dedi, belki içlerinde bilmedikleriniz de vardır. Ben bütün şiirlerini, takip edemediğim için aralarında bilmediklerinizin hangileri olduğunu, ya da bulunmadığını kestiremeyeceğim.»

Sehpanın üstünden aldığı defterlerin kapları kalın, renkli desenler bulunan kâğıtların yapış-

tırıldığı, sayfalarının uçları yaldızlı idi. Defterleri uzatırken:

«Eski yazıyı bilir misiniz?» diye sordu, sonra:

«Şiirlerin ilkinin Nâzım Hikmet eski yazıyla deftere geçirdi. Bütün şiirlerini bu defterlere kendisi yazacaktı. Nedense bana söyleyip benim yazmamı istedi. Zaten şiirleri okurken siz de fark edeceksiniz. Nâzım Hikmet'in el yazısı benimkilerden farklı, daha iri harfli, daha işlek...»

Defterleri heyecanla aldım. Birincisindeki ilk şiir ve Nâzım'ın yazdığı «Açların Göz Bebekleri» başlığını taşıyordu. Şiirin sonunda 10 Mayıs 1922 Moskova kaydı vardı. «Yeni Sanat» başlıklı şiirin yazıldığı yer ve tarih şöyle belirtilmişti: 24 Mayıs Moskova... Daha çok «Yalınayak» başlığı ile tanınan şiirin başlığı «Anadolu'nun Hasreti» idi, altında da 27 Nisan Udelnaya diye yazılmıştı. «Gözlerimiz» başlığıyla bilinen şiire «Müşterek Zahmet» adı verilmiş, altına da 28 Nisan Udelnaya kaydı konulmuştu.

ŞEVKET SÜREYYA'NIN MEKTUPLARI

Şiirler arasında bilmediğim, Ekber Babayef'in Bulgaristan basımlı Bütün Eserleri başlıklı ciltlerde de, Şerif Hulusi - Asım Bezirci'nin notları ve araştırmalarıyla hazırlanan Cem Yayınevi'nin Nâzım Hikmet'in Tüm Eserleri dizisinde de yer almamış şiirler bulunuyordu. Bu şiirlerin başlıkları, yazılış yer ve tarihleri şöyleydi:

Kom-Genç Birliklerine (12 Kânunusani - Moskova 1923),

Bizde Pantalonda Eteklik (14 Kânunusani Moskova 1923),

Makinalaşmak (1) — (16 Kânunusani Moskova 1923),

Makinalaşmak (2) — (16 Kânunusani Moskova 1923),

2000 Senesinin Sanatkârlarına — (24 - Moskova 1923)/24'ün hangi aya aid olduğunun yazılışı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

unutulmuştu./

Hasta Arkadaş İçin (Moskova),
«Meyerhold» Tiyatrosuna (Moskova),
Nasıl Atlatacağız, Masal I-Uçurtma.

Birinci ve ikinci defterde yazılan bildiğimiz şiirlerde kitaplara geçenler arasında değişik dizeler ve bölümler bulunuyordu. Bilmediklerimiz ise Nâzım'ın 1922 ve 1923 de en heyecanlı olduğu, devrimin 5. ve 6. yılının çarpıcı duygularını yansıtan biçim ve özdeydi. Sayın Nüzhet Berkin:

«Edebiyata hizmet etmek istedim, bütün kitapları elde edebilmek benim için imkân haricinde olduğundan hangilerinin bilinen, hangilerinin bilinmeyen şiirler olduğunu ancak siz tayin edebilirsiniz diye size bu defterleri verebilirim..»

Bu sözleri duyduğum zaman, gömü bulmuş bir arkeolog kadar sevindiğimi belirtmeliyim.. Konuşmamız sırasında Nüzhet Hanım'ın rahmetli Şevket Süreyya ile de yakınlığı olduğunu öğrendim.

«Şevket Süreyya Beyle herhalde Sovyetler Birliği'nde tanıştınız» dedim..

«Evet, yanıtını verdi, ama yakınlığımız vefat edinceye kadar sürdü. Nâzım Hikmet'le benim hakkımda değer verdiğim müşahedeleri vardı..»

«Ne gibi?»

Nüzhet Hanım «İzninizle» diyerek salondan ayrıldı ve az sonra iki zarfla döndü:

«Biliyorsunuz, Şevket Süreyya Bey iyi bir araştırmacı idi. Enver Paşa ile ilgili bir kitabı için ve hatta yeni Sovyetler Birliği'ni görebilmek ve ülke hakkında yeni değerlendirme yapmak isteğiyle Sovyetler Birliği'ne gitmişti. Dönüşünde bana gönderdiği mektuplardan ikisini getirdim. Okuyabilirsiniz..

Mektuplardan birincisinin tarihi 15.9.1971, ikincisinininki de 13.10.1971'di. Bu mektupların birincisinde Nâzım Hikmet ve Nüzhet Hanımla

ilgili şu bölümler yer alıyordu:

Geriye baktığım zaman, o günleri arıyorum. Sen bir aşk aleminde ve bizler bir rüya aleminde gibiydik. Haydi buna hayal alemi de diyelim. O ilk gençlik yıllarının inancı, kendini ve rişi ve ümit edişi ne kadar içtendi. Belki kendimizi aldatıyorduk. Belki birkaç ölkü dervişiydik. Belki hiç biri değil de, suya atılmış ve dalgaların sürüklediği çöpler gibiydik. Ama, aramızda bir Dev vardı. Ve bu dev, hayatının galiba ilk ve son aşkını yaşıyordu. Bu gökkubbede bizlerden bâki kalan da, yalnız onun sesi oldu. Ve sonra, sonu gelmez çileleri. Ve bu sonu gelmez çilelerle sonu gelmez hasretler arasında bir son..

«Bir gün kedimi onun mezarı başında buldum ve daima çiçekleri yenilenen bu mezar-dan bir avuç toprak alıp döneceğim dakikalar-da, bir kenara çekildim. Onu ve hepimizi düşündüm. Neydik? Ne arıyorduk? Nereye varacaktık? Bir kaç idealist mi, yoksa rüzgârlara kapılmış yapraklar mıydık? O, mezarının siyah mermer taşında, imzası ve dinamik bir hamlesi ile canlandırılmıştı. Nereye gidiyordu? Neye hamle ediyordu? Son yıllarında ve o kadar refah içinde niçin yalnızdı? Hatta niçin Üsküdar cezaevinin hücrelerini bile arıyordu?..

«İşte bir takım sorular ki, onun mezarı karşısında ve elimde bir avuç toprak, kendimi gene bir siyah mermer mezara dayayıp bunları düşündüğüm zaman, bu soruların, inan ki, hiç birini cevaplandıramadım. Ve bugün de öyle sanıyorum ki, onun bütün hayatı, bir sonu gelmez sual ve bir sonu gelmez arayıştı. Ve bu hayat zinciri içinde, yalnız bir defa, bir saf kıza ve onun aşkına bağlanmıştı. Öyle sanıyorum ki, bu ilk ve son aşkını, hiç bir zaman unutmadı. Ama «unuttum» sanıyordu. Çünkü bütün hayatı boyunca, sahnede bir aktör gibi kaldı. Ken-

di dramını oynadı. Eğer bugün hayatta olsaydı, gene bu dramı oynamaya devam edecekti. Çünkü, bir büyük artistti ama, çok büyük hayal kırıklıkları da yaşayan bir artistti...

•Kızım, Nüzhetim,

«Bu satırlarım, belki doğru, belki yanlıştır?.. Belki bir dev'in iç âlemini en iyi değerlendirim. Belki de onun hatırasına ihanet etmekteyim. Ama bütün kapıları açık bırakarak, cesaretle her kapıdan bakıyorum. Ve, içimde bir ses bana:

«Sen doğru düşünüyorsun oğlum diyor..»

Ben içimden «yanılıyorsunuz» derken Nüzhet Berkin'e sordum:

«Gerçekten Nâzım, sizinle hayatının ilk ve son aşkını mı yaşadı?..»

Nüzhet Hanım doğruldu, gözlerini bana dikti ve:

«Hayatın ilk ve son aşkını yaşamak veya yaşatmak azmi, insanların ilk anlarda veya bir süre, samimiyetle inandıkları bir duygudur. Fakat ne zaman, bilinmeyen hadise ve kuvvetler bizleri alır götürür ve istediği yerde bırakır.. Kalan, sadece güzel bir hatıradır..» dedi..

Biraz durdu, sonra:

«Başınızı ağrıtmazsam eski günleri hatırlatabildiğim kadar size olduğu gibi anlatayım.»

Soru dolu bakışları karşısında, «Evet» diye yanıtlar şekilde başımı salladım..

Nüzhet Hanımın anlattıklarına göre aile durumu şöyleydi: Babası İsmet Bey, İttihatçı filan değildi. Hatta siyasetle hiç ilgilenmemişti. Bir gümrük başkâtibi olarak sadece görevini yapmış, Nüzhet Hanımın dünyaya geldiği 1900 yılında da ölmüştü. Babasını hiç tanımayan Nüzhet Hanımı 11 yaşına kadar annesi Hoşnaz Hanım büyötmüştü. Hoşnaz Hanım, henüz beş yaşındayken Edirne Valisi Muhlis Paşa tarafından Sultan Aziz'e «hediye» edilmişti ve Padişah sarayında Hoşnaz adı, Rengieda olarak de-

giştirilmişti. Hoşnaz Hanım, Kafkas'tan hicret etmiş bir ailenin kızıydı. İlk kızı Melahat Hanım, 1912'de Muhiddin (Birgen) Beyle evlenmişti. Nüzhet Hanım da 1914'te eniştesinin himayesine girmiş ve bu tarihe kadar devam ettiği Fransız Mektebi, savaş nedeniyle kapanmıştı. O sıralarda Çanakkale savaşının kuşku verici durumu nedeniyle hükümetin Anadolu'ya taşınacağı sözleri dolaşıyordu. Muhittin (Birgen) Bey mebustu, Tanin Gazetesinin başyazarı idi. İstanbul'un tedirgin havası içinde ailesini —Nüzhet Hanımla birlikte— Eskişehir'e gönderdi.

Eskişehir'de demiryolları işletmesindeki Alman görevlilerinin çocukları için kurulmuş bir okul vardı ve istasyon binasındaydı. Nüzhet Hanım bu okula devam etti. 1915'e kadar Eskişehir'de kalan Birgen ailesi İstanbul'a dönünce Nüzhet Hanım Tünel'deki Alman Okuluna yazıldı ve 1918'e kadar bu okulda okudu, Nişantaşındaki bir apartman dairesinde yaşadı.

BİR KOMŞU ÇOCUĞU

Nüzhet Berkin Hanımefendi: «Nişantaşındaki evimiz pek çok genç ve yaşlı aydın kişilerin uğrağı idi,» dedi. «Oturduğumuz apartmanın ikinci katında aydın kişiler hem edebî, hem politik konuları kendi aralarında görüşür, konuşurlardı. Sporcu Selim Sırrı bitişik apartmanın ikinci katında, Hikmet Nâzım Bey, aynı apartmanın dördüncü katında oturlardı. Hikmet Nâzım Bey'in oğlu Nazım Hikmet'i komşu çocuğu olarak 1915'te tanımıştım.»

«Ya Ankara'daki yaşamınız?» diye sordum. Anlattı:

«Ablamla 1912 yılında evlenen Muhiddin Bey eniştem, mütarekeden sonra İstiklâl Savaşına katılmak üzere İstanbul'dan yaya olarak bir grupla Ankara'ya gitti. Sonradan bizleri de aldırdı. Bursa yoluyla Ankara'ya gidiyorduk. Henüz Bursa'ya gelmiştik ki, Yunanlıların Bur-

sa'yı işgal etmek üzere olduklarını öğrendik ve geceyarısı arabalarla bir kafilde Bilecik'e, oradan da trenle Ankara'ya vardık. Hatırladığıma göre büyük gazeteci Yunus Nadi Bey'in ailesi de bu kafilde içindeydi.»

«Ankara'da herhalde çok renkli, değişik yeni bir ortamda yaşadınız» dedim. «Öyle efendim, dedi. Eniştem Matbuat Müdürü olmuştu. Gazeteciler, yazarlar, diplomatlar, Sovyet Rusya'nın Ankara'ya gönderilmiş temsilcileri eve konuk edilir, yeni kuruluşun çeşitli sorunları konuşulurdu. Birçok aydını, örneğin Sadık Ahi'yi (Eti), Kemalettin Kâmi'yi (Kamu) Kâzım Nâmi ve sonradan evleneceğim hiç aklıma gelmeyen Mehmet Servet'i Ankara'da eniştemin konukları arasında tanıdım.»

Anlaşıldığına göre Nâzım'la Vâlâ da Ankara'ya geçtikten sonra Muhiddin Birgen'lere konuk edilmişti. Zaten Birgen, Nâzım'ların Bolu'ya öğretmen olarak atanmaları için çalışmış, İstanbul gençliğine yazılacak bir yanıtı da Nâzım'la Vâlâ'ya önermişti. Bu ilişkiler içinde Nâzım'la Nûzhet Hanım Nişantaşı'ndaki komşuluğun verdiği arkadaşlığı ilerletmişlerdi.

Birgen'in Matbuat Müdürlüğü Mart 1921 başında, istifa yoluyla sona erdi. Galiba Hakimiyyet-i Milliye Gazetesinde imzasız olarak yazdığı bazı başyazıları o dönemin ileri gelenlerince hoş karşılanmamıştı. Hatta evinde geçen bazı sohbetler kuşku vermişti. Bunu anlayan Muhiddin Birgen'in istifası en kolay çözüm olmuştu.

Nâzım ve Vâlâ, Bolu'ya öğretmen olarak atanıp giderlerken neler hissettiniz?

Güldü, biraz da düşünmeye vakit bulmak için kahve yokluğunda Neskafe ikram edeceğini bildirerek mutfaka doğru salondan ayrıldı. Geldiğinde konuya yaklaşımı şöyle oldu:

«O tarihte ne benim, ne de Nâzım'ın aklında evlenme düşüncesi yoktu. Yalnız Bolu'yu ilk de-

fa görecekleri için içlerinde bir merak vardı. Bu bakımdan ben onlara:

«Hiç üzölmeyin, Bolu çok güzel bir yer, çok güzel bir memleket parçası, seveceksiniz.. demiştim. Vâlâ Nureddin de ayrılırken benim ricam üzerine anı defterime şunları yazmıştı...» Hemen, çok zarif ve pek çok aydının duygularını yazdığı defterin sayfalarını aralayarak Vâlâ'nın yazdıklarını gösterdi. Vâlâ Nureddin'in yazdıkları şunlardı:

«Kulaklarımda 'Bolu çok güzel memlekettir' diyen bir tatlı sesin billurdan akisleri vardır. — 4 Eylül 1337»

Vâlâ Nureddin'in bu kaydından anlaşıldığına göre; «Umuru Maarif Vekaleti»nce Bolu Sultanisi ilk bölümüne (Orta kısmına) 15 Haziran 1337 tarihinde öğretmen atanan Nâzım ve Vâlâ, daha bir süre Ankara'da kalmış ve Eylül 1921 başlarında Bolu'ya varmışlardı.

Muhiddin Birgen de devlet görevinden ayrılınca bir ticaret firmasının temsilcisi olarak Sovyetler Birliği'ne, Tiflis'e, eşi ve baldızı ile gitmişti. Orada Nazmi Topçuoğlu ve arkadaşlarıyla ticaret hayatına atılan Muhiddin Birgen ve ailesi Tiflis'te Hotel Orient'da (Şark Oteli'nde) bir dairede kalıyorlardı. Nâzım'la Vâlâ, Bolu'da irticân hışmına uğramak üzere iken, Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Ziya Bey'in uyarısı ve yol göstericiliği ile başlarına belâ gelmeden Bolu'dan ayrılmış ve Rusya'ya geçme planlarını uygulamışlardı. Nâzım ve Vâlâ yeni Rusya'daki devrim ateşini damarlarında duyuyor ve orada olup bitenleri görmeye can atıyorlardı. Sınırı geçmeyi başarinca Batum'a varmış ve orada kimlikleri araştırılırken de Ankara'da iken tanıdıkları Midvani'nin Gürcistan Cumhurbaşkanı olduğunu öğrenmişlerdi.

Çok az bir parayla Sovyetler Birliği'ne ayak basan Nâzım'lar paraları bitmeden bir an önce Tiflis'e gidip Midvani'nin yardımı ile bir işe yer-

leşmeyi düşünüyordı.

Kısa bir süre sonra Tiflis'e ayak basınca orada Türkiye'den gelmiş kişilerin olduğunu öğrendiler. Bu arada Matbuat Müdürlüğü döneminde Bolu'ya atanmalarını sağlayanlardan Muhiddin Birgen'in ailesiyle Tiflis'te olduğunu da söyledikleri vakit, hemen nerede kaldığını sordular. Birgen'ler Hotel Orient'da kalıyormuş, Nâzım, Midvani'yi görmeden önce Birgen'lere uğramayı önerince otelin yolunu tuttular. Otel kapıcısı, ya da başvuru memuru Muhiddin Bey'in baldızı Nüzhet Hanım'la Moskova'ya gittiğini bildirince Nâzım'ın anıları beynine hücum etti. Nüzhet Hanım'la Nişantaşında oynamış, birbirlerine takılmış, şakalaşmışlardı. İstanbul gözlerinin önünde bir sis içinde canlandı. Babası, annesi, kızkardeşi, halaları kim bilir şimdi ne yapıyor, ne konuşuyorlardı. Muhiddin Beyin olmayışı, hanımını görmelerine engel değildi. Bu isteklerini güç bela ilgili memura anlatınca iç telefonla Melahat Hanımla konuşabildiler ve kaldıkları daireye çıktılar.

Bir süre sonra Muhiddin Bey ve baldızı Nüzhet Hanım Moskova'dan Tiflis'e döndüler ve Nâzım'larla sohbeta dalıp sorunları çözmeye çalıştılar.

Nüzhet Berkin hanıma sordum:

«Sovyetler Birliği'ne ayak basınca ilk izlenimleriniz ne oldu? Nâzım'la karşılaşınca neler duyduunuz, bilmem anımsayabilir misiniz?»

Nâzım'ın ilk eşi Nüzhet Hanım, önce Türkiye'den ayrılp Batum'a ayak basınca «moralinin çok bozulduğunu» söyleyerek sürdürdü izlenimlerini:

«Bendeki ilk moral bozukluğu şöyle oldu: Vapurumuz Batum'a yanaştığı zaman rıhtımda toplanan üst başları harab, perişan bir yığın insanın vapurdan atılan ekmek artıklarına hücumu.. Manzara içler acısıydı. O andan başlayarak buradan nasıl kurtulacağımı düşünmeye

başladım ve bu kaygı hiç bırakmadı. Buradan ne yapıp yapıp kaçıp kurtulmak istiyordum.»

Bir an durakladı, sonra:

«Bu açlık ve yokluğun kısa bir süre sonra acı bir anı olarak kalacağını ve herşeyin iyileşeceğini düşünemiyordum. O acı manzara doğrusu beni çok olumsuz şekilde etkilemişti. Bu nedenle de beni Almanya'ya göndermeleri için ailemi sıkıştırıyordum.»

«Şu halde, dedim, Nâzım'la evlenmenizi orada kalmanızı hep bu ilk izlenim engelledi?..»

«Anlatacağım efendim, dedi, onu da açıklayacağım..»

Tek katlı küçücük evin bahçeye egemen olan geniş balkonunda Neskafelerimizi yudumlarken Nüzhet Berkin anlatmayı sürdürdü:

«Nazım Hikmet ve Vâlâ Nureddin bir süre sonra Batum'a döndüler. Ben de ailemi zorlamış, İstanbul'a dönmeme ve Almanya'ya gitme onları ikna etmiştim. İstanbul'a dönebilmem ancak vapurla olabilecekti, onun için de Batum'a gitmeli idik. Nitekim öyle oldu. Tiflis'ten Batum'a gittim. Nâzım ve Vâlâ ile ilk sürekli arkadaşlığımız başladı. Vapurun gelişini beklediğim on, onbeş gün içinde beni bir an bırakmadılar. Hergün beraberdik. Beni İstanbul yoluyla Almanya'ya gitmekten caydırmak için çok uğraştılar. Ben ise İstanbul'daki kozmopolit muhitin ve belki biraz da onlar için züppece telakki edilecek düşüncelerimden kurtulamamış olmalıyım ki, bana o günlerde çok yabancı gelen fikir ve telkinlere kulak veremiyordum.

Sonunda beklediğim vapur geldi. Eniştemin iş ortağı Nazmi Topçuoğlu, arkadaşlarından Mehmet Ali Aynî Bey, Tüccar Nurettin Bey diye tanıdığım bir bey ve ben İstanbul'a dönebilmek için vapura çıktık. Yerlerimiz ayrılmış, biletlerimiz hazırlanmıştı. Ne var ki vapura binip yerlerimize doğru giderken sivil polislerden kendisini Ankara'da eniştemin evinde gördüğü-

mü hatırladığım Verbof adındaki görevli evrakımı inceledi ve Batum'dan ayrılamayacağımı bildirerek beni indirdi.

Moralim adamakıllı bozuldu ve:

«Evrakım tamam, niçin beni indiriyorsunuz?» diye sordum. Verbof, başını sallayarak, Türkçe: «Böyle, dedi, gidemeyeceksiniz..»

Bütün umutların kırıldı ve Batum rıhtımına ayak basınca Nâzım'ın ve Vâlâ'nın olayı hayretle karşıladıklarını anladım.»

Nâzım'lar Batum'da kalmış, Nüzhet Hanım Tiflis'e dönmüştü. Nazım'lardan aldığı mektuplarda Ahmet Cevat (Dulemre) Bey'in aracılığıyla Moskova'ya gidip üniversite öğrenimi yapacakları yazılıyordu.

Nüzhet Hanım:

«Mektuplarında beni de Moskova'ya davet ediyorlardı. Bense kararsızdım. Nâzım, Moskova'ya gittikten sonra mektup göndermeye devam etti. Beni de ısrarla davet edip durdu. Hatta Moskova'da yazdığı ilk şiir olan «Açların Göz Bebekleri»ni yolladı. Şiir fevkalâde güzeldi ve yepyeni bir tarzda kaleme alınmıştı.»

EVLENME ÖNERİSİ HOŞUMA GİTMİŞTİ

«Tiflis'te günleriniz nasıl geçiyordu?»

«Tiflis'te yeğenim, aynı zamanda okul olan bir yatılı Alman pansiyonuna devam ediyordu. Ben de bu okula girmeye can atıyordum. Ama bir türlü olmuyordu. Bu arada Nâzım'ın mektupları da birbirini izliyordu. Bense İstanbul'a, oradan Almanya'ya gidemeyişimin etkisi, hatta Tiflis'teki Alman okuluna yazılmayışımın tepkisiyle isyankâr bir genç kız olmuştum. Bu durum karşısında ailem, Nâzım'ın da davetini göz önünde tutarak beni Moskova'ya göndermeyi sağladılar. Uzun bir tren yolculuğundan sonra ikinci kez Moskova'ya vardım. Orada resimlerini bile görmediğim çok değişik tiplerde insan-

ların içine girdim. Epeyice şaşırmıştım. Ancak Nâzım Hikmet'le Vâlâ ve öteki arkadaşlar beni hemen sevgi çemberi içine aldılar. Ve işte böylece yaşamımın önemli ve anlamlı evresi başlamış oldu.»

Konu Nâzım'la evlenmeleri aşamasına gelmişti. Nüzhet Hanım'a bunu da ayrıntıyla anlatmasını rica ettim. Fakat o, kısa kesmeye çalışıyordu, ancak şu kadarını söyledi:

«Moskova'daki KUTV Üniversitesine birlikte gidiyorduk. Bir çok kızlı erkekli arkadaş grubu içinde Nâzım Hikmet en çok ilgi toplayan, hareketli, canlı, inanmış ve inançlarını konuşmalarında, şiir ve piyeslerinde dile getiren bir önder durumundaydı. Bir gün bana evlenme teklif etti. Doğrusu şaşırmıştım. Ama hoşuma da gitmişti bu önerisi.»

Nüzhet Hanım, sustu. Ben konuyu daha da açması için:

«Peki, sonra?» dedim.

«Sonra, dedi, ben de evlenmeye razı oldum ve birlikte evlenme arzumuzu ilgili daireye giderek tescil ettirdik. Evlendiğimiz için bize daha genişçe bir oda ayrıldı öğrenci pansiyonunda...»

«Pek çok kızın Nâzım'a ilgi duyması sizi etkiliyor muydu?»

Nüzhet Hanım kesin konuştu:

«Nâzım'a kızların bayılması beni endişeye düşürmedi. Aramızdaki gönül bağı ve köklü anlaşmanın buna yer bırakmayacağı kanısındaydım.»

«Ya sonraki gelişmeler?»

Nüzhet Hanım'ın zarif konukseverliği, bahçe meyvalarından ikramda bulunmasına yol açmıştı. Biraz kayısı ve armut yedikten sonra anlattı:

«Moskova'ya gittikten bir süre sonra evden aldığım bir mektupta, eniştemin Bakû Üniversitesinde tarih profesörü olarak görev yapması

önerilmiş. Eniştem de kabul etmiş. 1923 ekimine kadar orada kaldılar. Ben de 1923 ders yılı bitiminde günden güne bozulan sağlığım nedeniyle ve eşim Nâzım Hikmet'in de tasvibiyle Bakû'ya gittim. İyileşecek ve sonra yine Moskova'ya dönecektim. Ancak Bakû'nun sıcak iklimi sağlığıma yararlı olmadı. Zaten «Türkçülük propagandası yapıyor» iddiasıyla eniştem Çeka'ca taciz ediliyordu. Memlekete dönmek zorunlu olmuştu. Bu durumdan Nâzım'ı haberdar ettim. O da bir süre sonra Bakû'ya geldi. Benim İstanbul'a gidip tedavi olmam kararında birleştik. Zaten kendisi de bir süre sonra İstanbul'a döneceğini söylüyordu. Nitekim 1924'te de geldi.»

O DEV'E ARTIK YOLDAŞLIK EDEMEYECEKTİM

Eski günleri anımsamak için belleğini hiç zorlamıyordu. Herşeyi kolay kolay hatırlıyordu. Konuşmaya devam etti:

«Bildiğiniz gibi, dedi, Nâzım çok hareketli, canlı, heyecanlı, gerçek bir «dev»di, büyük bir enerji deposu, üstün bir şairdi. Ben hastalığımı tedavi ettirmek için Dr. Numan Paşa'nın önerisiyle Avrupa'ya sanatoryuma, Tatra'ya gittim. Beş altı aylık bir tedavi ile sağlığıma kavuştum. Bu sırada bazı gerçekler beni gelecek hakkında ciddi şekilde düşündürmeye yöneltti. Bu bünye ile o «dev» insana yoldaşlık edemeyeceğim sonucuna vardım ve kararını verdim: Ayrılacağız.. Bu kararımdan sonra Nâzım'ın ailesine bir daha görünmedim. Bu dönemde Nâzım, henüz İstanbul'a dönmemişti.»

Nüzhet Hanıma, sanatoryuma gitmeden önce İstanbul'da Nazım'ın yakınlarıyla olan ilişkilerini sordum. Yanıtı şu oldu.

«Rusya'dan İstanbul'a dönüşümde Hikmet Bey beni vapurda karşılamak için Sirkeci rıhtımında bekliyordu. Beni bir süre evlerinde misafir

etti. Bu sırada Nâzım'ın büyük babası Nâzım Paşa'nın eilni öpmek üzere beni Üsküdar'a götürdüler. Ama annesi Celile Hanımefendiye gitmek için Hikmet Bey —ki, eşinden ayrılmıştı— ve hala hanım bir vesile yaratmadılar. Ancak ben Avrupa'dan döndükten sonra, hiç beklemediğim bir günde Celile Hanımefendi Bostancı'daki evimize çıkageldi. Oğlundan havadis vermemi istedi.. Sordu, sordu, tatlı ve nâzik bir eda ile oğluna iyi bakmamı tekrarladı durdu. Ben de onun yüzünü, gözünü öperek teminat verdim.»

«Galiba bu güvence verme sözde kaldı? dedim. Bildiğimiz kadarıyla Nâzım, İstanbul'a döndükten sonra ayrılışınız kesinleşti..»

«Bu konuyu da açıklamak isterim, dedi Nüzhet Berkin.. Ben, Nâzım Hikmet gibi kendi alanında bu kadar büyük yeteneği ve çalışma azmi olan bir şair ve yazarla yaşamımı o tempo içinde sürdüremeyeceğimi biliyordum.

1924 yılında Nâzım İstanbul'a geldiğinde, kesin ayrılma kararını kendisine bütün sebepleriyle anlattım ve kabul ettirmeye çalıştım. O fikrinde, beraberliğimizi sürdürme isteğinde ısrar etti. Tam umutsuzluğa düşmedi, herşeyin düzeleceğini, istersem Türkiye'de de resmi bir nikah bile yapmaya hazır olduğunu sık sık tekrarladı. Ben ise kararımda direndim. Nihayet tiyatro hadisesi oldu...»

TİYATRO OLAYI

Tiyatro olayını şöyle anlatmıştı Sayın Nüzhet Berkin: «Nâzım Hikmet'ten ayrılmayı kesinlikle kararlaştırmıştım. Görüşmelerimiz kesilmiş gibiydi. Bir gece onu, ünlü bir topluluğun Beyoğlundaki bir salonda verdiği bir temsilden çıkarken gördüm. Dr. İhsan Arif Bey'in hanımı, o zamanki İstanbul Komutanı olan E. Paşa'ya tiyatroda bir loca ayrıldığını, temsili görmeye birlikte gitmemizi istedi. Ben de «Olur» dedim.

Tokatlıyan sırasındaki tiyatroya gittik. Çıkar-ken Nâzım Hikmet'in de orda olduğunu gördüm. Başımı çevirdim. O beni gördü ve ilgisizliğimi sezince haklı olarak bozuldu. Yanında yazar Selâmi İzzet Bey ve Mehmet Rauf Bey'in kızı olan eşi vardı. Tiyatrodan hışım gibi çıktı. Aslında Nâzım'la henüz ortak karara varmamış iken ona karşı takındığım tavır doğrusu terbiye dışı sayılabilir. Ama kararımın sonuca varmasını istiyordum. Yoksa onu bu biçimsiz şekilde hiç bir zaman kırmak istemezdim. Sonradan özür dileme imkânı da malesef çıkmadı ve ayrılmış olduk böylece..»

«Bu tiyatro olayı hangi yıldaydı?»

«1924, ya da 1925 yılı idi. Kesin söyleyemeyeceğim..»

«Peki, İstanbul'a dönmenize izin veren Nâzım, sizin kendisinden ayrılacağınızı hissetmiyor muydu?»

Nüzhet Hanım, buna kesin bir yanıt vermeden başka konulara geçti. Ama elimizde Nâzım'ın mektupları ve akrabasından, özellikle kızkardeşi Samiye Yaltırım Hanım'dan aldığı mektuplar vardı. Bunlar olaya ışık tutuyordu.

Nâzım'ın ilk eşi Nüzhet Hanımın İstanbul'a dönmesine izin verdiği, kız kardeşi Samiye (Yaltırım) Hanıma gönderdiği bir mektuptan da anlaşılıyordu. Nâzım'ın kızkardeşine gönderdiği mektupta şöyle deniyor:

«...Halama söyle, Nüzhet'in yüzü ona benze-miyor ama, kalbi halam gibi iyidir... Nüzhet İstanbul'a gelecek. Seni mutlaka bulur ve kucak-lar. Sana, bana dair istediğin kadar havadis verir. Kimbilir belki ben de yakında seni kol-larım arasına alırım. — Ağabeyin Nâzım Hik-met» (*)

Bundan da anlaşıldığı gibi Nâzım, hem Nüzhet Hanımın İstanbul'a dönüşüne razı olmuştur, hem de boşanmayacağı kanısındadır. Ayrıca kendisi de İstanbul'a dönmeye hazırdır.

(*) Nâzım — Samiye Yaltırım, Aydın Aydemir, 2. Basım sf. 110

Ne var ki Nâzım'ın İstanbul'a dönüşü gecikmiş, Samiye Hanım da, Nâzım'a gönderebildiği mektubunda, İstanbul'a dönen Nüzhet Hanımı görmediğini yazmıştı. Nâzım'ın da buna akli yatmamıştır. Nitekim kızkardeşine gönderdiği mektupta şunları yazıyor:

«Nüzhet İstanbul'a gelmiş, ama görmedik» diyorsun. Doğrusu bu işe benim aklım ermiyor. Bir aydan fazladır ki, ondan hiç mektup almadım. Ne oldu, ne yapıyor, lütfen tahkik edip bana bildir. Hem de süratle» (*)

Bu arada Nâzım'ın halası da ona gönderdiği mektubunda Nüzhet Hanım'ın gelişinden sonraki durumu şöyle yansıtmış: «Reşit, ne söyle, ne işit». Nâzım da bu şifre gibi yanıtta hiç bir şey anlamamış. (**)

NAZIM'IN KIZKARDEŞİNİN ANLATTIKLARI

Nâzım'ın kızkardeşi Samiye Yaltırım, bu konuda son sözünü şöyle dile getirmiş bulunuyor:

«Nâzım'ın ilk karısı Nüzhet, Moskova'dan İstanbul'a gelmişti. Hem Nâzım hakkında bilgi vermek, hem de kayınpederinin elini öpmek için Hikmet Beylere uğradı. 4-5 gün onlarda kaldı. Hikmet Bey gelinini beğendi. Saygılı, ağır, sözü sohbeti yerinde hanım bir hali vardı Nüzhet'in. Fakat Nâzım'ın halası, Nüzhet'in tipinden pek hoşlanmadı. Vücuduna göre kafasını iri, gözlerini budak deliği gibi küçük, burnunu yatık; yüzünü de soluk buldu. Bu gözlemine de Nüzhet'e ima etmeye başladı. Nüzhet sezdi bu bakışların altında yatan anlamı. Ve bir daha da evlerine uğramadı. Nâzım'la, Rus nikâhıyla evlendikleri için, ayrılmak diye hukuki bir problemleri de olmadı.

Nüzhet, bir süre sonra bir profesörle evlendi, İstanbul'da Fransızca öğretmenliği yaptı.» (***)

(*) a.g.e., sf. 110

(**) a.g.e., sf. 111

(***) a.g.e., sf. 112 Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

rıca kendisi de İstanbul'a dönmeye hazırdır.

Nüzhet Hanım'ın İstanbul'a döndüğü ve Hikmet Beylerde bir süre kaldığı böylece doğrulanıyordu. Nüzhet Hanım, konuşmalarınız sırasında, Nâzım'ın halasının görüş ve düşünceleriyle ilgili olarak şunları söyledi:

«Hala Hanımefendinin beni beğenmemesi, kendi bileceği bir şeydi. Ama ben Nâzım'dan, akrabası beni beğenmedi diye ayrılmadım. Daha önce de söylediğim gibi kendimi onun yürüyüşüne ayak uyduramayacak bir yapıda buluyordum. O çok hareketli, büyük bir devrimciydi. Bense sakın yaradılışlı idim. Ona ayakbağı olmaktan korkuyor ve bu sebeple de kendimi Nâzım'a lâayık göremiyordum.»

Nüzhet Hanım «Tiyatro olayı Nâzım'ı öfkelendirdi, o da yüz çevirdi..» dedi ve olup bitenleri anlatmaya devam etti:

«Tiyatrodan çıkar çıkmaz Nâzım'lardan uzaklaştık. Aradan bir kaç hafta geçti. Servet, Babıali çevreleriyle edebi, felsefî sohbetler yaparken bir gazeteci dostundan duymuş, Nâzım Hikmet bir hanıma hicviye yazıyor diye.. Servet fazla alâkadar olmamış bu hicviyeden, evde konuşurken, Şair Eşref'in hicvetmesindeki ustalığından söz ediyordu. Ben 'Nâzım Hikmet de güçlü bir heccav' deyince Servet, 'galiba bugünlerde seni de hicvedecek' dedi. Nâzım'la olan geçmiş alâkamı eşimin yanında tazelememek için mevzuu değiştirdim. Sonradan bir hanımı hicveden şiirine rastlamadım. Ne vakit ki Gece Gelen Telgraf adlı şiir kitabı neşredildi, ben de aldım ve okudum.»

«O vakit sizinle ilgili şiiri gördünüz» dedim. Nâzım'ın yergisi şöyleydi:

*MAVİ GÖZLÜ DEV, MİNNACIK KADIN
VE HANİMELLERİ*

O mavi gözlü bir devdi.

Minnacık bir kadın sevdi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Kadının hayali minnacık bir evdi
bahçesinde ebrulîî
hanımeli
açan bir ev

Bir dev gibi seviyordu dev
Ve elleri öyle büyük işler için
hazırlanmıştı ki devin
yapamazdı yapısını
çalamazdı kapısını
bahçesinde ebrulîî
hanımeli
açan evin

O mavi gözlü bir devdi
Minnacık bir kadın sevdi
Miniminnacıktı kadın
Rahata açıktı kadın
yoruldu devin büyük yolunda.
Ve elveda deyip mavi gözlü deve
girdi zengin bir cücenin kolunda
bahçesinde ebrulîî
hanımeli
açan eve
Şimdi anlıyor ki mavi gözlü dev
Dev gibi sevgilere mezar bile olamaz
bahçesinde ebrulîî
hanımeli
açan ev..

Nâzım Hikmet

Güldü ve ekledi:

«Doğrusu ya, önce üzerime almak istemedim.
Bir defa, hiç bir gün mülk edinme ile evlenmeyi
bir arada mütalaa etmedim. Hele bahçesinde
ebrulî hanımeli açan bir evi hayalimden geçir-
medim. Bakınız şimdi bahçede değişik çiçekler
var ama hanımelinin ne düzü ne ebrulisi yok..
Sonra sözünü ettiği hanımın zengin bir cücenin
koluna girdiğini yazıyor. Bir defa Servet zen-
gin değildi, orta halli bir hocaydı, öğretmendi.
Sonra cüce değil, o da Nâzım gibi boylu poslu
idi. Ama Nâzım, beni kendisinden ayrıldığım

için küçültmek isteyebilir, eşimi de küçük görebilir. Muhakkak olan bir şey varsa benim Nâzım'ın yoluna, o hareketli, zor, gece gündüz nedir bilmeyen mücadeleli yoluna kendimi hazır ve elverişli bulmadığımdır. Fakat bunları yazdığı için hiç bir gün Nâzım'ı kusurlu bulmadım, ona edebiyatımızın nevi şahsına mahsus büyük bir sanatkârı olarak saygı duydum, duyuyorum da...»

Anlaşılan şuydu:

Nâzım Hikmet, gece demeden, gündüz demeden, üniversite içinde örgütlü çalışmayı sürdürüyor, evinde bekleyen eşini düşünmeye vakit bulamıyordu. Nüzhet Hanım ise örgüte girmemişti, içine kapalıydı; atılgan değil çekingen, devrimci değil, devrimcilerden yana, ama geri planda kalmaya yatkın bir kişilikteydi. Nâzım'a «eşi olduğu için» sahip çıkmayı evrensel düşünemediği için aklından geçirmiyordu. Nâzım'ı uğraşlarından vazgeçirmeyi de hiç gerekli ve yararlı bulmuyordu. Ama kendisi de bir hanımdı ve üstelik Nâzım'ın eşiydi. Alışlagelmiş türden karı-koca beraberliği istiyordu. Birlikte dolaşmak, birleşen arzularına göre kendi başlarına bir gezinti yapmak, İstanbul'dan, Tiflis'ten konuşmak istiyordu. Hatta belki de, kol kola, el ele bir parkta dolaşırken Nâzım'ı tanıyanların kendisini onun eşi olarak değerlendirmelerini de, hatta kıskanmalarını da düşünüyordu, denebilir.

Ama Nâzım bu geleneksel karı-koca düşünceleri sınırını çoktan aşmıştı, çoktan kendini devrimsel çalışmalara adanmıştı, ne gerekiyorsa o yapılacaktı ve devrimin başarısını görmek onun tek umudu, tek sevinci, tek onuru oluyordu.

Bu aşamada ya kendi kişiliğini zorlayıp Nâzım'a uyacak, o takdirde hastalanacak ve hiç kimseye yararı olmadan göçüp gidecekti; ya da Nâzım'a bir eş gibi davranmasını ve kendisine günün 24 saati içinde uyku dışında da vakit

ayırmasını isteyecekti. Nâzım, olanca sevgisiyle bağlandığı Nüzhet Hanımın dediklerini yaparsa devrim için çalışmalarını aksatacak, kendi inancına aykırı bir yolda karar kılmış olacaktı. Bunu Nüzhet Hanım da istemiyordu. Kaldı ki Nâzım'ın da bu isteğe «Peki» demesi hiç de akla yatkın değildi. O vakit Nâzım'la Nüzhet Hanım hergün karı-koca kavgasının insanın bütün çalışma şevkini kıran, sağlığını bozan, verimini aksatan çemberine girmiş olurlardı. Bu da çekilir eziyet, katlanılır zahmet, üstlenilir felaket değildi.

Nüzhet Hanım, madem ki tedavi için Nâzım'ın iznini alıp İstanbul'a dönebilmişti, evliliği sona erdirmeyi burda gerçekleştirmeli, Nâzım kendi kişiliğine uygun yaşamında özgür bırakılmalıydı. Çünkü toplumun Nâzım gibilere büyük gereksinmesi vardı. Nâzım devrimin hızlı nabız atışları sürdüğü bir dönemde örgütlü çalışma hattı dışına düşmemeliydi, Nüzhet Hanım da kendi çapında bilime, öğrenime, öğretmeye ağırlık vermeli, geleneksel yapı içinde ev-bark kurmalı, nâmerde muhtaç olmayan bir yaşamla yetinmeliydi.

Sanırım Nüzhet Hanım açısından durum bu tahlile uygundu. Bunları kafamdan geçirdikten sonra sordum:

«Gerçek bu idiyse niçin şimdiye kadar sustunuz?»

«Ben hiç bir zaman ön plana geçmek, Nâzım Hikmet'in adını şu, ya da bu vesile ile anarak ne beraber geçen dört beş ayımızı, ne de evlendiğim ve iki çocuğum olan eşimin hatırasına herhangi bir şüphe kondurmak istemedim. Şu da var. benimle ve evliliğimizle alâkalı yanlış yayınların bir gün düzeltileceğine mutlak nazarıyla baktım. İşte siz bunu isterseniz yaparsınız..»

«Düzeltilmesini istediğiniz yanlışlar neler?»

«Vâlâ Bey'in yazdıkları, benim Nâzım'ın pe-

şisıra gitmem, babamın İttihatçı olması yanlış.. Yine bir yazar 1923 yılında Nâzım Hikmet'in ardından Moskova'ya gittiğimi, 1924 yılında Nâzım Hikmet'in Türkiye'ye dönüşünden sonra kendisinden ayrıldığımı yazdı. Bildiğiniz gibi önce ben ve eniştem Sovyetler Birliği'ne gitmiştik, Nâzım bizimle ilgisi olmayan bir sebepler manzumesi içinde Türkiye'den ayrılmıştı. Moskova'da 1922'de Nâzım'la evlenmişim, 1924 yılında İstanbul'a geldim ve Nâzım Hikmet bu şiiri, eşi Nüzhet (Eirgen) için yazmıştır» diye not düştü. Oysa Muhittin Birgen, benim eşim, akrabam değil ki benden parantez içinde de olsa Nüzhet (Birgen) diye bahsedilsin. Babam vefat ettiği vakit soyadı mevzuubahis değildi.

Hiç bir gün Nazım Hikmet'e «Bizim de herkes gibi bir yuvamız olsun Nâzım» demedim. Bu yakıştırma, olsa olsa Nâzım'ın hayal gücü ile duygularının daha iyi anlaşılması için başvurduğu mübalağa sanatını çok ustaca kullanmasından kaynaklanmıştır, sanırım. Ama sizin de bazı yanlış bilgiler verdiğinizi kaydetmeliyim. Nitekim ben hâlâ Şifa'nın nerede olduğunu bilmem ve Mühürdar yolunda Nâzım'a yakın bildiğiniz muhterem zevattan dinlemiş olabilirsiniz bu yakıştırmaları...»

«Eski günleri yaşamak için Sovyetler Birliği'ne gitmek, Nâzım'ın mezarını ziyaret etmek istemez misiniz?»

Nüzhet Berkin Hanım uzaklara dalar gibi baktı, sonra yanında bulunan defter ve zarflardan bir mektubu çekerek uzattı:

«Rahmetli Şevket Süreyya Aydemir son eseri olan 'Makedonya'dan Orta Asya'ya - Enver Paşa' konusuyla alakalı olarak Sovyetler Birliği'ne gitmişti. Bakınız izlenimlerini nasıl yazdı.. Buyurun..»

Mektup, başlıklı kâğıda daktilo ile yazılmıştı yine 13 ekim 1971 günlü idi. Bazı gözlemlerini şöyle sıralıyordu:

«Strastnoy manastırının yerinde modern bir bina var. Şanuvar'la, bitişiğindeki ve bizim ilk kaldığımız bitişik ve köşe bina yıkılmış. Arsası mühendislere teslim olmuş. Verecekleri emri bekliyor. Fakat Şanuvar karşısındaki yatakhane binası gene yerinde! Stolovaya'nın bulunduğu bina da öyle. Ama bu şehir, artık eski şehir değil: 8.000.000 nüfus ve yüzde 60'ı caddelerle, parklarla, bahçelerle süslenmek üzere yepyeni bir çağdaş merkez vücuda gelmiş. Bazısı 80-100 metreyi bulan bulvarlar etrafında, eski devrin havasından artık pek bir şey aksettirmeyen bir yeni âlem. Ve hızla 12.000.000 nüfusa doğru koşuyor.

«Vaktiyle yaşadığımız yerleri ziyaret etmek, hemen hergünkü vazifemdi. Bana tefrik edilen zat, bunu anlıyor ve bana vesileler çıkarıyordu. Tabii asıl duygulu anlarımı, Novodeviçi kabristanında yaşadım. Burada ve tam giriş yerine yakın merasim sahasına bakan iyi seçilmiş bir köşedeki siyah mermer sütunlu bir kabrin başında, eski dostumla buluşmuş gibi oldum. Kabrin zemini, gene taze çiçeklerle örtülü idi. Ve bu asıl mermer sütunda, eski bir insanın, doymadığı yolculuğuna koşar vaziyette çizilen dinamik heybetini seyrettim. Bir cepheye adı yazılmış, bir cepheye imzası atılmıştı. Onun, bu mermere işlenmiş silüetini mermere sarılarak öptüm. Kendim için ve bütün onu sevenler için. İnan ki o sırada yanımda, ama hayalen, onu hepimizden daha iyi değerlendiren, ona kendini cesaretle veren bir uysal kızın elini, elimde tutuyor gibiydim. Bu birleşme kararı, bir Dev insanla, bir uysal kadının içinde çarpan bir dev kalbin, birbirlerinde kaynaşmaları gibiydi. Ve hâlâ ona inanırım ki, bu dev kalpli uysal kadın, O devin, hayatının sonuna kadar tek sevgilisi oldu. Ötekiler hep arzu!. Hele sonuncusu? O derece bir ıstırap ve talihsizlikti.»

Mektup beni bir hayli duygulandırdı. Ben de iki kez o mermere işlenmiş imzayı okşamış, Nâzım'ın Yürüyen Adam şiirini yansıtan heykelini saygıyla selamlamış, taze çiçekler bırakırken toprağı gözyaşlarımla ıslatmıştım. Sorumu yeniledim:

«Hanımefendi, dedim, Nâzım'ın mezarını ziyaret etmek istemez misiniz?»

Bu sorum, Nüzhet Hanımın yüzünün derin bir anlamla kaplanmasına yol açtı. Yine de sorumu yanıtlamak nezaketini gösterdi.

«Artık yalnız Türkiye'nin değil, bütün dünyanın önde gelen bir şairinin kabrini ziyaret etmeyi kim istemez? Ama yaşım, yalnızlığım, duygularım buna cesaret etmeme manidir, sanırım, beni mazur görün..»

«Nâzım'ı elbette severdiniz...»

«Sevmez olur muyum? Gençtik, o çok güzeldi. çok güzel konuşurdu, çok dostu vardı ve çok orijinal yazışı, söyleyişi, anlayışı vardı. Birbirimizin cazibesine kapıldık ve severek evlendik. Ama darılarak ayrılmadım. Kendimi ona layık göremedim, işin hakikati bu... Ona engel olamazdım, ona ayak bağı olamazdım. Ben uysal, kendi halinde, biraz hasta, havadan nem kapam cinsinden zayıf bünyeli idim. O gerçekten mavi gözlü bir devdi. Ama hiç bir gün bahçesinde ebruli hanımeli açan bir ev hasreti duymadım, bu cins duygular yüzünden Nâzım'dan kendimi boşanmış saymadım.»

«Şevket Süreyya'nın değerlendirmesine ne dersiniz? Öteki evliliklerinin hep «arzu» olduğunu yazıyor..»

«Bilmem, ama Piraye Hanımefendiyi çok sevdiğini mektupları, şiirleri dile getiriyor. Münevver Hanımı da sevdiği anlaşılıyor. Son evlendiği Vera Hanım için çok duygulu şiirleri varmış, ben bir kaçını okuyabildim. İnsan ruhunu tam manasıyla tahlil etmek hâlâ imkân dâhilinde olmadı. Bir şey diyemem evlilikleri için.. Ben,

onu ilk şiirlerini nasıl yazdığını görmüş, bir kısmını bana yazdırdığı vakit nefesini çok yakından duymuş bir insan olarak kendimi mesud telakki ederim.»

Sordum:

«Şiirlerini nasıl yazardı? Hiç kendisine şiir yazarken yardımcı oldunuz mu?»

Nüzhet Berkin, hemen yanıt verdi:

«Sizin de bildiğinizi sanırım. Nâzım Hikmet, şiirlerini masa başında yazmazdı. Konunun içinde yaşar, o konuyu şiire aksettirmek isterse o vakit nerede aklına eserse orada şiirini mırıldanarak, yürüyerek, koşarcasına hızlı hızlı yürüyerek ilk şekliyle yaratırdı. Şiir yazarken yanındakilerini, ya da kendisini izleyeni hiç görmez gibi olurdu. Adeta cezbe halinde idi. Kendini yazacağı şiirin konusuna ve mısraların akışına kaptırır, başka hiç bir şey o anda kendisini alakadar etmezdi. Mesala, bir ara, Hintli arkadaşlarından birisinin hastalandığını ve çok üzüldüğünü söyledi. O gencin adını hatırlamıyorum ama, görmüşlüğüm vardı. «Yazık, nesi var?» diye sordum. Hiç bir cevap vermedi. İkimiz de ertesi günkü derslerimize çalışmaya başladık. Sonra yataklarımıza uzandık.

Uyandığımız vakit Nâzım, gece bir şiir yazdığını söyledi. İnandım. Sonra öğrendim ki «Gece bir şiir yazdım» dediği eserinin adı «Hasta Arkadaş İçin» idi.

Nâzım Hikmet'in iki şiir defterinde yer alan, bugüne dek bilmediğimiz şiirlerinden biri olan bu şiir şöyleydi:

«O hastalandı.

Gündüz,

gece,

günlerce

beyaz yastıkta başı

Bakır bir manga! gibi yandı.

O hastalandı.

Bu şiiri yazan Şairin Arkadaşı - <https://rantey.org>

hasta...

Acaba

fertlere medhiye değil

sınıfımıza destan yazalım diyen şair

o hastaya bu şiiri yazmak için

beyninin

yarım saat sa'yini verebilir miydi?

Sorduk,

dedi:

Emin olun ki günahsızım,

evet bir ferde on mısra söyledi ağzım

fakat

beynim iş saatinden çalmadı bunu.

Onun

o tornadan yeni çıkmış çelik çubuk gibi yoldaşın
evinde

bakır bir mangal gibi yandığını gören gözlerim
mavi bir alevle kapandılar dün gece.

Ve bu sabah

karyolamın demirine yazılı buldum.

MOSKOVA

Nâzım, KUTV Üniversitesinde hem okuyor, hem de ülkenin kalkınması için bütün üniversiteli gençler gibi işyerlerinde çalışmalar da yapıyordu. Sonradan adına «sosyalist yarışma» denilen üretimde özveri ile görev alma sırasında o işle çalışma dışında hiç bir uğraşa yer verilmiyordu. Bu nedenle şiir yazmak, o sosyalist yarışma» döneminde söz konusu olamazdı. Ama şiir yazılmış ve hem hasta arkadaşı, hem de öteki gençler şiirin ne vakit yazıldığını merak ettiklerinden Nâzım, «sosyalist yarışma» sırasında başka bir işle uğraşmadığını da yazmayı zorunlu görmüştü. Ve bunun için «beynim iş saatinden çalmadı bunu» diyerek arkadaşlarına güvence vermeyi önemli bulmuştu.

Nüzhet Hanımın da belirttiği gibi, şiiri uyuduktan sonra yazmıştı, bilinçaltında yer alan arkadaşının hastalanmasına üzülmeye duygusu onu uyandırmış ve şiiri, uyku şatından ayırdığı

zaman parçası içinde yazmıştı. Ertesi gün de, şiiri kâğıda dökmek için, şiiri yaratma sırasınca bulduğu dizelerin belli başlılarını karyolasının demirine pergel ucuyla çizerek yazmıştı.

Nâzım'a büyük bir şair olarak derin ilgi duyan Nüzhet Berkin'e sordum:

«Kitaplığınızda herhalde Nâzım'ın bütün eserleri vardır.. Siz de, eşiniz Mehmet Servet Berkin de bilim ve edebiyat çevrelerinde aranan kişiler olduğunuza göre...»

Nüzhet Hanım büyük bir tevazu ile kendisiyle ilgili değerlendirmeme katılmadı. Eşi felsefe öğretmenini Mehmet Servet Berkin için:

«Öyle efendim, dedi, Servet çok seveni ve beğeneni olan bir felsefeciydi. İkimiz de kitap okumayı severdik. Bu bakımdan zengin sayılacak bir kitaplığımız olmuştu. 1926'da kendisiyle evlendiğimiz vakit İstanbul Kabataş Lisesi Felsefe ve Sosyoloji öğretmenini idi. Ayrıca Ticaret Lisesi'nde iktisat okuturdu. Agâh Sırrı (Levent) Bey'in kurucusu olduğu Felsefe ve İctimaiyyat Mecmuası'nın sorumlu müdürü Servet'ti. Ben de 1927'de yayımlanmağa başlayan bu dergide Bouglé'den çeviriler yapmıştım.»

«Kitaplığınızdaki yapıtlar hakkında bilgi rica etmiştim..»

«Ha, evet... dedi Nüzhet Hanım. Bahsedeyim biraz.»

Sonra şunları söyledi:

«Bugün çok mütevazı bir kitaplığım var. Buna neden, eş dosta verip de kitapları geri alamadığımdandır. Aslında zengin sayılabilecek bir kitaplığımız vardı. Ama Servet'in ölümünden bir süre sonra kitaplığımızı Milli Kütüphane'ye armağan ettik. Daha çok Fransız ve Alman edebiyat ve fikir hayatını izlerdik. Yalnız size merak ettiğim bir hususu anlatmak isterim.»

Gözleri gülüyordu. Ben de meraklandım.

«Buyurun, anlatınız lütfen..» dedim.

«Oktay Akbal Bey'in hikâyeleriyle günlük ya-

zıları beni çok etkiler. Geçenlerde bir yazısında Voyage autour de ma chambre'dan (Odamda Seyahat) söz açtı. Ben o kitabı çok yıllar önce okumuştum. O kitabın epuisé olduğunu tahmin ederim. Acaba o kitabı nereden bulmuş da ondan hikâyelerinde söz etti? Yoksa hikâyelerinde sözünü ettiği büyük babanın kitaplığından mı? Bunu merak ediyorum.»

«Sizinle yaptığım konuşmaları olduğu gibi yayınladığım vakit, Oktay Akbal'ın mutlaka okuyacağına inanıyorum. O vakit sizin merakınızı giderir.»

«GÖVDEMDEKİ KURT» NASIL YAZILDI

«Size bir gerçeği daha anlatayım» dedi Nüzhet Berkin: «Nâzım'ın beni hicveden şiirinden söz edeceğim.»

Merakla dinlemeye başladım. Şöyle diyordu.

«Gövdemdeki Kurt» başlıklı şiiri bilirsiniz. Onun nasıl ve niçin yazıldığını anlatayım. Önce şunu belirtmem gerekir: Nâzım çok kıskançtı. Sevdiği insanlarda gördüğü bir ilgisizlik, ya da başkasına yönelen bir yakınlık sezdi mi, çabuk kızar, üzüldü. Moskova'daydık. Nâzım'ın bir arkadaşı vardı, Dağıstanlı bir genç.. Ben de tanıyordum. Nâzım gibi uzun boylu, yakışıklı, erkek güzeliydi. Bir ders arasında Nâzım, hocayla bir şeyler konuşurken biz dışardaydık. Dağıstanlı genç birşeyler anlattı, ben de güldüm. Bu sırada Nâzım bize doğru gelirken, gülüşümü duymuş, o Dağıstanlı gençle sohbet edişim onu çileden çıkarmış, Moskova'da Nâzım'la yakınlığımız günden güne kuvvetleniyordu o sırada. Ancak evlenme kararına henüz varmamıştık. Ben tereddüt ve korku içindeydim. Yakışıklı Dağıstanlı gençle sadece bir mektep arkadaşlığı da olsa, o sıralarda Nâzım'ın bu masum yakınlığı hoş görecektir ruh haletinde olduğunu kabul etmek yerinde olmaz sanırım. Dağıstanlı gençle neseli sohbetim Nâzım'ın sinir-

beyaz

kıvrılışlarıyla

beynime giren kurdu

çürük bir diş çeker gibi söktüm!

Epeyce ter döktüm!

Bu sonuncuydu

bir daha olmayacak!»

Bu şiirin Bulgaristan ve Türkiye basımlarında altındaki tarih 1923, oysa Nüzhet Hanımın I. defterinde 18. şiir olarak yer alıyor ve altında sadece «Moskova 1922» kaydı bulunuyordu. Bunu izleyen «Biz - Hayatımız - Yaptığımız İş» başlıklı şiirin tarihi ise 9 Kânunusani (Ocak) Moskova 1922'dir.

Nüzhet Hanıma teşekkür edip saygıdeğer elini öptüm. Evden ayrılıp adımlarımı atarken o ana kadar bilmediğimiz, okuyunca da çok sevdiğim şiirleri kamuya duyurmama yardımcı olan Nüzhet Berkin'e sonsuz teşekkür duygularım alabildiğine ağırlık kazandı.

Çok iyi bilindiği gibi Nâzım Hikmet, yaşam gerçeklerinden konu alarak şiir yazan bir sanatçıydı. Onu dünyanın en önde gelen şairlerinden biri yapan anlayışa 1921'de ermiş ve Moskova'da yeni dönemin, yeni yaşamın potasında yoğrularak yetişmişti. 1922'de kapitalist toplumların düşmanlık ve boykot dolu tepkisi içinde Sovyet halkı her ne gerekiyorsa onu kapitalist ülkelerden değil, öz çabaları ve kendilerine özgü çalışma düzenleriyle yeniden yaratma zorundaydılar. Nâzım da bu bilinçli ve düzenli çalışmaya katılmıştı. Sovyet halklarının uçak gereksinmesini karşılayacaklardı. Buna çalışılıyordu. Üstelik SKP'nin 10. Kongresinde Yeni İktisadi Politika (NEP) kabul edilmişti. Ne var ki NEP'e karşı yoğun bir karşı çıkış başlamış, Lenin de uzağı gören ve gerçeklere eğilen bir lider olarak NEP'ten geçici olarak geri çekilme gereğini arkadaşlarına anlatmış, arkasında yeni güçlü devresizler kurmadan ilerleyemeyenin bek-

lenen yararı sağlayamayacağını kavramıştı. Bu nedenle arkayı sağlam tutmak amacıyla Parti içinde tasfiye zorunluğu belirmişti. Bu tasfiyenin gerçekleşmesinden sonra partinin toplumsal bileşimi güçlenmiş, kitlelerin güveni yükselmiş ve özellikle gençler çalışma alanlarında çok istekli ve bilinçli bir atılımla hazırlanan kalkınma programında görev almıştı:

NAZIM'IN «YENİ» ŞİİRLERİ

İşte Nâzım Hikmet bu dönemde Lenin'e olan inancı ve disiplinli çalışmanın zorunluğuna olan yatkınlığıyla hava alanları ve uçak yapma programında yer almıştı. Bunu Udelnaya'da 16 temmuz 1922'de yazdığı bu şiiriyle kanıtladı:

İNANDIK

İnandık!.

İnandık beynimizle!..

Her çizgisi rakamların ilminden çıkan

tayyaremizin

yükselmesine

havalanmasına

uçmasına

karlı kara bulutları burgulayarak

göğe karışmasına

inandık!..

İnandık beynimizle!..

Ona meydan lâzımdı!..

Ona meydana yer açmak için

sivri tel örgüleri tırnaklarımızla yolduk!

Avuçlarımız

kan doldu!..

Meydanı aldık!.

Onu çektik meydana!..

Yıkadık ellerimizdeki kanı

mavi işçi gömleğini sırtımıza geçirdik!

Şimdi onu uçurmaya hazırlanıyoruz..

Uçmaması kaabil değil!

Motoru bozulursa

takarız yeni motor!

Kanatları sakatlanırsa
Hangarlarımız kanat dolu.
Uçmaması kaabil değil.
Uçacak o
uçacak!!!

Buna rakamların diliyle inandıkl
İnandık!!
İnandık beynimizle

UDELNAYA 16 Temmuz

Lenin'in Yeni Ekonomik Politikası kapitalizm ile sosyalizm arasındaki mücadelede mutlak zaferi amaçlamıştı.

Bunun için de işçi sınıfı ile köylüler arasındaki bağın, sosyalist endüstrileşme ile kırsal kesim ürünü arasındaki birliğin geliştirilmesi gerekiyordu. Toprak kamulaştırılmış, sanayileşme programlanmıştı. Köylüler kendilerinin olan toprağı seviyor, üretimi artırıyor, hasad günü tüm toplumun gözleri bir yıl öncekini aşan ürün miktarına çevriliyordu. Nâzım da bu toprak ve ürünü artırma sevgisi ile yürekleri çarpanların heyecanını Moskova'da 1922'de yazdığı «Toprak Sevgisi» şiiriyle dile getirdi:

TOPRAK SEVGİSİ

Biz dünyaya düşmedik
Dübbü Ekber'in kepçesinden (*)
Anamızın karnında kan olan topraklı ıspanak
dokuz ay besledikten sonra bizi
fırladık yeryüzüne.
Babamız da unutmuş, öğretmedi bize
toprakta arşınların mülkiyetini
babamız gibi biz de
mavi pantolonumuzun
kıcındaki yamayı örtecek kadar toprak için bile olsun
tapu alamayacağımızı anlayınca
gönlümüzü kaptırdık
550 milyon kilometre murabbaina (**),

(*) Dübbü Ekber: Büyük Ayı Takım Yıldızı

(**) Murabba: Karpas Tarımı elverişli olan 550 milyon km²

Öyle bir kaptırış oldu ki bu:
şimdi bize
sarı kırlarda tüten toprağın dumanını
Düzce tütününü gibi içmek
kâfi gelmiyor.
Dolduruyoruz
gövdemizin çubuğunu
ıslak kömür kokan Silezya uçaklarının
2.000 metresiyle..

Öyle bir kaptırış oldu ki bu:
şimdi içimizden biri
dört motorlu tayyaresiyle topraktan fırlayarak
kurtulsa cazibeden
onun altında benzese dünya
güneşte yaldızlanan bir Yafa portakalına
yine o
bu yaldızlı yuvarlak yemişi soymak için
cebinden
çıkartır çıkısını.

Bu öyle bir kaptırış oldu ki
biz
Zuhalle Merih arasında
asma apartımanlar
sallanana kadar
kalın kösele ökçelerimizin çivileri törpüleyen
toprağı
seveceğiz!!..

MOSKOVA

Nâzım Hikmet, Moskova'da öğrenim yaparken Türkiye'deki oluşumu da olabileceğince izliyordu. Henüz Saltanatın kaldırılması gerçekleşmemişti. TBMM Hükümeti daha ilk günlerini yaşıyordu. Ülke nüfusunun yüzde 85'i tarımla uğraşıyordu ve 11 yıl süren savaş, tarım kesiminin verimini çok düşürmüştü. İşlenmeyen topraklar, yeterince bulunmayan tohum, savaşta telef ola ola sayısı azalan hayvan, köylüleri ve kentlileri çok büyük ekonomik bunalıma sürüklemişti. Bu konuda Rus basınında yer alan ha-

berlerden çok üzüntü duyan Nâzım Hikmet «Gözlerim» başlıklı bir şiir yazdı. Nâzım şiirinin zenginliği ve özgünlüğü bu şiirde de yaparak yaprak kendini gösterdi. İşte «Gözlerim» şiiri:

GÖZLERİM

Mavi şimşekleriyle elektrikleşen
mavi gözlerime
iki lâstik çizme geçirdim.
Yolladım
onları
Anadolu'ya.
Gittiler,
geldiler.
Geldiler, fakat nasıl?
Lâstik çizmeler
dizlerine kadar batmış çamura,
mavi gözlerim
iki isli lâmba gibi kapkara olmuş.
Ben
hemen
batırdım diş fırçamı
sıcak kanlı beynime
gözlerimi
fırçaladım.
Onlar
iki kırmızı fener gibi
parladılar.
Şimdi benim
mavi gözlerim kanlı.
Şimdi işte
kızıl perde önünden nasıl kaçarsa bir boğa
beni gören her burjuva
öyle kaçıyor.

17 Teşrinievvel (Ekim) 1922

Nâzım Hikmet'in en çok ilgi çeken ve burjuva eleştirmenlerce anlamsız bulunan şiiri MAKİNALAŞMAK'tır. 1923'te yazdığı ve 835 Satır adlı

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

kitabında yer verdiği bu şiir, özellikle «**karnı-**
ma bir türbin oturtup/kuyruğuma çift uskuru
taktığım gün!/trrrum!/ trrrum!/trrrum!/trak tiki
tak/makinalaşmak/istiyorum» şeklindeki son
bölümü ile dikkatleri çekmişti. Nâzım bir an-
kete verdiği ilk yanıtta (*) şöyle demişti:

«Benim idealize ettiğim şey pervanedir. Ben
papatyayı değil, pervaneyi anlatıyorum. Pa-
patya da pervaneye benzer, onun da kanatları
vardır, pervaneyi ona tercih ederim.. «Göğsüme
papatya takacağım!» diyen şairler olduktan son-
ra, ben neden kuyruğuma pervane takmıya-
yım?

Papatya, endüstrinin elinin dokunmadığı
hammaddenin sembolüdür.

Ve ben sanayinin yarattığı içtimai hayattaki
muayyen bir sınıfın şairiyim. O zümrenin dert-
lerini, acılarını, ihtiyaçlarını anlatırım.»

Şimdiye kadar Nâzım Hikmet üzerinde araş-
tırma, inceleme yapanlar MAKİNALAŞMAK
başlıklı şiiri, 835 Satır'da yazılından ibaret bi-
lirdi. Oysa Nâzım'ın ilk eşi Nüzhet Berkin'de
ona yazdırdığı şiirler arasında MAKİNALAŞ-
MAK (2) başlıklı ikinci bir şiir de var. 1923'te
KUTV Üniversitesine giderken, Nüzhet Hanım-
la evlendikten sonra ayrı bir eski konakta «Ev-
liler» bölümünde kalmışlar. Bu dört katlı, her
katın çok yüksek tavanlı büyük odalarından
birinde kaldıkları sırada Nâzım bu şiiri yazmış.
Zaten şiir bu durumu da anlatıyor ve Nâzım'ın
makinalaşmak'tan amacını apaydınlık ortaya
koyuyor. Bilmediğimiz şiir şu:

MAKİNALAŞMAK (2)

Dört katlı tahta bir evde oturuyorum.
Dördüncü katta odam.
Penceremin karşısında

(*) *Bugün de Diyolar ki, Hikmet Feridun Es, 1923*
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

20 katlı «beton-arme» bir apartıman var,
yirmi asansör işliyor her saniye
damından temeline
temelinden damına.
Halbuki ben
karnına bir türbin oturtup
kuyruğuna çift uskuru takmak isteyen adam
her akşam
40 basamak tahta merdiveni tırmanıyorum.
Her basamakta yüz misliyle zarboluyor
asansörle çıkan patronlara kinim.
Lâkin yine nikbinim.
İnandım Marksizme
bizim olacak makinalar.
Ve ben makinalaşacağım.
Yalnız o zamana kadar
büyük arzumu avutmak için
her sabah
dördüncü kattan bırakınca kendimi
seksen basamak merdivenin trabzanlarından
VZZZZ...
kayıyorum..
Kapıcı koca karı
«çıldırılmış» diyor bana.
Bilmiyor ki ben —Ahmak!
Makinalaşmak
istiyorum...

16 Kânunusani (Ocak) 1923, Moskova

Nâzım Hikmet, bilimi şiirle anlatmayı daima öne geçirmişti. Maddeci diyalektik anlayışını «Sanat Telakkisi»nde dile getirdi. İdealist felsefeye yergisini «Berkley» için yazdığı şiirde açıkladı. Fransız Devriminde kimden yana olunması gerektiğini «İhtilâli Kebir»de belirtti. Nâzım, Baböf'le beraberdi. Kendisinin işçilerden yana bir şair olduğunu anlatan dizelerinde ilk kez şiirde «proleter» deyimine yer verdi. Evrenin varlığını bilimsel bir açıdan anlatmaya «Çocuklarımıza Nasihat» şiirinde çalıştı ve

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Coğrafya kitabıyla sustur/Seni «Hilkati Adem-
le» aldatanı» dedi.

Üretim araçlarının kullanıcıları olan işçilerin
ortaya çıkardıkları ürünlerin, makinaların ve
ulaşım araçlarının amaçlarına aykırı kullanı-
lışı Nâzım'ın barışçı düşünceleriyle bağdaşmı-
yordu. 1922'de Moskova'da iken yazdığı, Nüzhet
Berkin Hanımın defterinde kalan bir şiiri, bu
bilimsel gerçeği şöylece gözler önüne seriyordu:

*İSTİHSAL ALETLERİ VE BİZ
YAHUT
MERİH'E UÇACAK ZAFER*

Tabiat
alev dudaklarının aydınlığında gülen beyaz dişleriyle
kanatırken
kollarımızı,

biz onun
yeşil hışırtılı saçlarını
dolayarak bileğimize
taze ağzından ilk buseyi kopardık!.

soyulmuş elma gibi
elimizde cırılçıplak.
şimdi o bizim!
Kocasının kıllı geniş göğsü altında
dikilen memeleriyle kıvranan
gürbüz bir köylü gelin gibi bizim!..

Sacıyla, etiyle, kemiğiyle, bizim!
Bizim!
En şarklı manasiyle bizim karımız!..
Biz

karımızın üstünden
ateş kalıplarda koyulaşmış bir rüzgâr edasıyla
her yükselişte
kuvveti ciğerinden, söken çocuklar doğurduk.
Fakat, onları çaldılar!.

şimdi onlar
bin lüzumsuz işte dışlıyor?

Düşün!

İçlerinde pala bıyıklı fabrikalar var ki
suratsız zengin karılar güzelleşsin diye
allık kusuyor..

Öyle zaman oldu ki
peşinde yüz vagonu uçuran
karayağız oğlumuz lokomotif
kırkikilik güllerinin içinde
Nestle sütü gibi hülâsa edilmiş ölümü
üstümüze taşıdı!.

Öyle zaman oldu ki:
çocuklarımızın en güzeli tayyaremiz
kafamıza
bizi yere mıhlayan çiviler döktü!!
Lâkin
bu böyle sürmeyecek!
Zaferi bekliyoruz.
Merih'e uçacak zafer!!!

Bu zafer ne? diye mi soruyorsun?
Bunu sana anlatmak gayet basit
bir frank'ın hareketi kadar basit:
Çocuklarımızı,
çalanların elinden alacağız.

Çocuklarımız
yalnız bizim olacak!..
Yalnız bizim!!
Yalnız bizzzzzzim!!!
100 X 100 000 X yalnız bizim!!!
İşte
(D.S.F.S.C.) nin ilk telsizinden
Merih'e uçacak zafer bu!!..

UDELNAYA 1922

Üretim araçlarının savaş yerine barışın em-
rine girmesini öneren Nâzım Hikmet. daha o
gençlik yıllarında savaşçı çalışmalara karşı çık-
mış, barışçı bir düşünceyi savunmuştu. İnsan-
lar aç ve yoksulken fabrikaların allık, pudra,
krem üretmesini değil, süt kutularını hazırla-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

masını, vagonların ölüm kusan bombaları değil, insanları besleyen tarım ürünlerini taşımasını istiyordu. Bütün yaşamı boyunca barışı savunan, barışın kalıcı olmasına çalışan derneklere katılan, toplantıları yönlendiren Nâzım Hikmet bütün insanlığın «güzel günler görmesi» için sanatıyla çok başarılı bir şiir işçisi olduğunu kanıtlamıştı. Onun için de işçi sınıflarının şairi olan Nâzım Hikmet, emeğe değer veren bütün insanların saygısını kazandı, gittikçe de ona saygı duyanların sayısı tüm sömürülen ülkelerde, milyonları aşıyor. Ve Nâzım Hikmet kafasının ışığı, yüreğinin ateşi ile yaşıyor.

Nazım'ın ilk eşi Nüzhet Berkin Hanımefendi, büyük şairin 1922 ve 1923 yıllarında yazdığı şiirlerin önemli bir bölümünü içeren kareli iki defteri 56 yıldır sakladığı yerden çıkarıp bana verdikten sonra evde şiirleri yeni baştan okudum. Okudukça Nüzhet Berkin'in şu sözlerinin ne kadar gerçek olduğunu daha iyi anladım. Diyordu ki:

«Nazım, şiirle yeni şeyler söyleneceğine ve öze göre şekil bulmaya çalışması gerektiğine inanıyordu. Kafiyelelere önem veriyordu.»

Gerçekten de defterlerde okuduğum 20-21 yaşların ürünü olan şiirlerinde —bildiklerimizde ve bilmediklerimizde— yeni bir anlatış, öze göre kafiye yerleştirmeleri belirgin şekilde görülüyordu. Örneğin «2000'in Kafamızda Tesiri» başlıklı şiirde yeni deyiş, kafiye'ye tutsak olmadan sesleniş mükemmeldi. İşte bilmediğimiz şiirlerinden biri:

2000'İN KAFAMIZDA TESİRİ

Bir yol türküsü

Hay.. Hu.. Hey..

Geldin.

Katranlı bir matem bestesi mırıldanarak değil
deli bir yol türküsü haykırarak geldin.

Görüyorsunuz ya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

şimdi bizim
sebilhane bardağı gibi karşınızda dizilip
ağlamaya yok niyetimiz.
Fakat
sakın
bizi bir şey duymadı sanmayın!

Çoktan aldık haberi.
Lâkin bu haber
bir kâse yoğurda düşen kara bir fare gibi
bulandırmadı beynimizi.
Gözlerimiz
çukurlarından 10 metre ileri fırlayarak
boşlukta dönmediler
Biz yalnız acısını onun
İçtik kepçelerle kına kına gibi.
Hâlâ damağımızda
buruşturan tadı var.

Acı,
acı.
Yeşil paslı kırmızı bir bakır kadar acı,
Fakat,
mükemmel kuvvet ilâcı.
Hay... Hu.. Hey.
Sebilhane bardağı gibi karşınızda dizilip
ağlamaya gelmedik.
Kopan sesi
bu kadar gür olanlar
nasıl ağlar?
Kuvvetin oğlu neşe
fırkamızın öyle eski azaşıdır ki
beş on tempo hızlı çalsak biz matem marşımızı
ordular koşar - adım ayak uydurur.
Hay... Hu.. Hey.
Çocuklar hey
fırlatan kaputları.
Göğsümüzün kıllarında eritemim karı.
Öyle çekiyoruz ki
havayı içimize
siz orada sandalyanıza tutunmazsanız eğer
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

fırlayıp çarparsınız

dişlerimize..

Hay... Hu.. Hey.

Sovyetler Birliğinde yaşadığı yılların duygularını şiirlerinde dile getiren Nâzım, çalışmalarını, arkadaşlarıyla konuşmaları, tasarıları hakkında ilk eşine pek bir şey söylemezmiş. Birbirlerini ilgilendiren ortak yanları, ortak konuları üzerinde durur şiirlerini okur, beğenip beğenmediğini sorar, sonra:

«Yaz bakalım deftere, hafızaya güven olmaz kızım» dermiş.

Gerçekten de şiirlerinden bir bölümünü uzun yıllar sonra hatırlayamadığı, kendisinde de yazılısı bulunmadığı için bazı şiirleri, sayın Nüzhet Berkin'in o zarif, düzenli, tertemiz defterlerinde kalmış. Hatta Sovyet tiyatro adamı Aleksandr Fevralski, «Nâzım'dan Anılar» başlığıyla Türkçeye kazandırılan (*) anılarında da bunu belirtiyordu. Nüzhet Hanımefendiye sormuştum:

«1923'te bazı mitingler düzenlenmiş, Nâzım da o mitinglerde konuşmuş, size bu konularda bilgi vermiş miydi?»

«Hayır efendim, demişti, söylemezdi yaptıklarını. Ama konuşmalarını değil, şiir söylemişse mutlaka bana yazdırmıştır. Ama hangisi olduğunu bilemiyorum.»

Fevralski'nin anıları basılınca şunları öğrendik: 8 Mart 1923'te Moskova İkinci Devlet Üniversitesi öğrencileri, yabancı ülkelerden gelen öğrenciler ve Leh eylemcileri ortaklaşa «Devrim ve Edebiyat» konulu uluslararası bir miting düzenlemişler. Orada Mayakovski de, Nâzım Hikmet de şiirler okumuşlar. Politeknik Müzesinin büyük salonundaki mitingde en büyük ilgiyi bu iki şair toplamış. Nâzım o gün miting uluslararası kadınlar günü nedeniyle düzenlendiği için Pantolonlar ve Eteklikler başlıklı bir şiir okumuş. Ancak bu şiirin metni kaybolmuş. 30 yıl

sonra, yani 1953'te Aleksandr Fevra'ski, Nâzım' la Moskova'da karşılaştığı vakit, ona okuduğu Pantolonlar ve Eteklikler başlıklı şiirden söz etmiş. Ama Nâzım böyle bir şiiri olduğunu hatırlamamış. Oysa Nüzhet Berkin'in defterinde 14 Kânunusani (Ocak) 1923, Moskova kaydı düşünülmüş ve «Bizde Pantolonla Eteklik» başlıklı şiir bulunuyor. Fevral'ski'nin belirttiği gibi miting uluslararası kadınlar gününde okunduğu için Nâzım da kadın — erkek anlayışını belirten görüşlerini daha önce yazdığı bir şiirde belirttiğinden, toplantıda bu şiiri okumuş, kaybolduğu bildirilen bu şiir 14 dizeye sığdırılmış ve şöyle:

BİZDE PANTALONLA ETEKLİK

Aynı kuvvetle inkılabın malıdır
«Radek»in pantolonuyla «Zetkin»in etekliği...
Bizde
bizim içimizde
eteklik de pantolon gibi
Marksizmin sahibi..
Eteklik de kodeste yatmış,
yatabilir.
Mavzer atabilir.
Eteklik de inanmıştır pantolon kadar.
Yok kafamızda fazlamız eksikimiz bizim.
Küçücük farkımız
yalnız
bacaklarımız arasında...

Bu şiir, Nâzım'ın her konuda şiir yazılacağını belirten anlayışına iyi bir örnekti. Nitekim Nâzım'ın, Moskova'da 1923'te yazıldığı anlaşılan bir şiirinin asıl metni kaybolmuş. Fakat Meyerhold'un, bu büyük tiyatro kuramcı ve uygulayıcısının 25. sanat yılının kutlanması için Moskova'da Büyük Tiyatro'da 2 Nisan 1923 günü yapılan törende Nâzım, Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi sözcüsü olarak Meyerhold için bir şiir

okumuş. Bu şiiri Tretyakov adında bir tiyatro sanatçısı Rusçaya çevirmiş. Şiir, Rusçaya çevrilen şekliyle Zrelišça adlı dergide (1 Mayıs 1923, Sayı 34) yayınlanmış. Çevirinin aslına ne kadar uygun olduğunu şu satırların yazıldığı ana kadar kimse bilmiyordu. Zira Nâzım'ın Sovyetler Birliği'ndeki en yakın dostu Ekber Babayef bile «Yaşamı ve yapıtlarıyla Nâzım Hikmet» başlıklı kitabında (*) Rusça metni olduğu gibi vermiş, Şair Ataol Behramoğlu da Tretyakov'un Türkçeden Rusçaya çevirisini Türkçeleştirmişti. Ancak asıl metin, Nüzhet Hanımefendinin defterlerinde saklı kalmıştı. Tretyakov'un Rusça çevirisinin ne kadar zayıf olduğu, asıl metinle Tretyakov çevirisinin Türkçeye aktarılışı birlikte okunduğunda çok açık şekilde görülüyordu.

Nüzhet Hanımefendinin el yazısıyla ve Nâzım'ın ona yazdırdığı şekliyle şiirin orijinali şöyle:

MEYERHOLD TİYATROSUNA

Hiçbiri.. Hiçbiri
bizim değil..
Ne «mali teatr'ın» düzgünlü «Hamleti»
ne pudra ponponu «Perenses Turandet»
ne de «Kamerti»nin «Karnaval Fedr»i.
Biz
burjuvazinin
allı, pullu, telli, tüllü metreslerine
çiçek atmak istemiyoruz.
«Balşoy teatr»ın binası
mükemmel arpa anbarı olur.
Kostüm dolaplarını hediye ettik «Gum»a,
boyalı perdelerinden
şalvar diksın köylü kızları..
Bizim sahnemiz
«Mülkiyeti şahsiyenin» sandık salonlarına sığmaz.
Kraşnaya Ploşçatta Bezplanti spektakl!..

(*) Cem Yayınevi, 1976

«Vasili Blaönti» kilisesinin çatısı

kırk yılda bir yarayıp işe

perde başlarını versin haber.

«Bir Mayıs»mış gibi coşsun kitleler

aydınlatırken «aero ersefeserk» projektörleri,

otomobillerle yarışan traktörleri..

Kızılordu at koştursun sahnemizin üstünde..

İşte böyle bir günde

sen bizim ağızımızla öp «Meyerhold»

sportmen artistlerinin

allıksız yanaklarından.

Drran drran

drrrin drrrin

yaşasın makinalaşmış R.S.F.S.R'li

makinalaşmış tiyatrosu.

MOSKOVA

Nâzım Moskova'da şiirini yeni bir öz ve biçimle yazdığı vakit lirik elemanlara hemen hiç yer vermeye gerek duymuyordu. Yepyeni bir insan olmuştu. Hayatı ve yaptığı iş, yaşam anlayışı hakkında bize sayın Nüzhet Hanımefendi pek fazla bilgi vermedi. Sadece:

«O, bütün gün hareket halindeydi, çalışıyordu, okuyordu, koşuyordu, düzenli bir beraberliğimiz bile olamıyordu çok kere» demişti. Gerçekten de 9 Kânunusani (Ocak) 1923 Moskova kaydı düşünülmüş bir şiiri, —ki bu şiiri de bilmiyoruz— Nâzım'ın anlayışını ve yaşayışını olanca açıklığıyla gösteriyor:

BİZ HAYATIMIZ YAPTIĞIMIZ İŞ

Ninni söylemez gözlerimiz

hayat ağırlarına.

Kalbimizin ensesinde kıvrılan

bağlı uzun saçlarımız yok,

Ne bir siyah tül edalı prenses âşık oldu bize
ne de biz.

Onun aşkını çiğneyerek

karanlık ufuklara

med...id nigahlar atfettik.
Kol düğmelerimiz
yüreklerle saplı hançerler değil,
yakamızın iliğinden
bir kuru kafa bakmıyor.
Aşırıp atmayız omuzumuza
Arsen Lüpen'in pelerini.
Biz de sizin gibi
pantolon giyen
yemek yiyen
kolu, kafası sapsağlam herifleriz.
Yalnız her işçi gibi
ceketimiz yamalıdır.
Yenisi yok
ve karnımız nadiren tok.

Dinle
hayatımızı 9 kelimede:
Sabah saat sekiz
grevdeyiz.
Saat on
fertiği çekti patron.

Eğer sen
Kautsky kadar bunamadıysan
anlamalısın ki
Nazırları birer birer hoplatmak için
alev gözlü kadınlarla bomba dolduruyoruz.
Biz toptan alıcıyız babam
yaptığımız iş bizim
beyi, paşası, hacısı, hocasıyla
muteber taciriyle
bütün bir sınıfın
sömürüsünü noktalamak...

Nâzım Hikmet, Ankara'nın yeni yeni Ulusal Kurtuluş Hareketinin kalbi olmaya başladığı günlerde Anadolu'nun içlerine, ya da Karadeniz kıyılarına gidebilmek için edinilen «Seyahat Varakası» belgesini konu eden bir şiir yaz-

mış.. 1923'de yazdığı şiir ilk eşi Nüzhet Hanıma yazdırdığı son şiir oluyor. Şiiri yazdırdıktan sonra yeniden okuyan Nâzım, şiirin üç yerine kendi el yazısıyla ekler yapmış. Nüzhet Hanımefendi bu ekleri de gösterdikten sonra şiiri okurken, Nâzım'ın gerek Jokond ile Sİ-YA-U, gerekse Benerci Kendini Niçin Öldürdü adlı yapıtlarındaki edayı anımsamamak mümkün değil.

Şiir, bir anlayışı ve «işçi»ye karşı onun sınıfsal ideolojisine karşı duyulan kuşkuyu özgün bir dille veriyordu. Şiirin başlığı şöyle yazılmıştı:

NASIL ATLATACAĞIZ

— MASAL 1 —

UÇURTMA

Ve şiirin birinci bölümü şöyle:

Üç keskin düdük
Dört el silah
Tısss!
Yangın mı var?
Yunan mı geliyor?
Düdükler arka arkaya
Yaylım ateş!..
Karaoğlan çarşısına düştü güneş!
Dur!
Tut!
Dur!..
Göçtü Mazlum Beyin dükkânı
Kebabçıyı da devirdi.
Kuyulu kahve, kuyusunun içine girdi.
Muhallebiciden müşteriler
Düştü aşûre kaselerine.
İstanbul muhbirleri
Çankırı kapısında aldılar soluğu..
Millet Meclisinde nutuk alkışlanır gibi
Şakırtılarla kapandı kepenkler..
Karaoğlan çarşısında koptu kıyamet!..
Sivil taharri memurları, jandarmalar

Mangalarla polisler koşar adım,
Lâz maiyyet bölüğü seğırtiyor dört yana...
Arıyorlar
Harıl harıl arıyorlar.
Yok!..
Kaldırımlar söküldü
Yok!!..
Dükkânlar birer birer kaldırılıp
Bakıldı altlarına
Yok!
Kim bulursa 500 lira
1000
2000
Buldum.
Palabıyıklı bir polis,
Avucundan bir şey çıkıyor.
Kaçak yetişin!
Kordon çevrildi, süngü takıldı
Polis açtı avucunu
Avucundakine
Atılıp
Kelepçelediler.
Kuyulu kahve çıkarıp kafasını kuyusundan
Baktı kelepçeli mevkufa.
Hayretinden gözleri kaydı.
Bu bir seyahat varakasıydı!
Polis Müdürü okuyor
Masasının üstünde yatan
Kelepçeli seyahat varakasını:
İsim ve şöhreti:
Yoldaş.
Tabiiyeti:
Üçüncü Enternasyonaı.
Alameti fârika:
Orak Çekiç.
Mahalli Veladeti:
Arz seyyaresi.
Mahalli ikameti:
Amele mahallesi.
Sanatı:
Fırkacı.

Şiirde amacın iktidara gelmek olduğu sorgu sırasında anlatılırken şiirin sonu şöyle bağlanıyor:

Polis Müdürü yedi burnunu,
Emretti polislere:
İhtilattan men',
Kodeste becerilecek
Götürün!..
Polisler,
Masadan mevkufu almak için
Yaklaşırlarken.
Açıldı birdenbire
Müdürün arkasındaki pencere.
Sıkı bir rüzgar
Devirdi polislerin kalpaklarını
Karıştı dosyalar.
Kelepçesini kırdı seyahat varakası
Masadan havalandı.»

Nâzım, hapishaneden kaçıışı değil, bir yere gitmek için alınmış «Seyahat Varakası»nı kelepçetip tutuklattıktan sonra rüzgârı eyleme geçirerek masada bekletilen bir belgeyi özgürlüğüne kavuşturmayı yeğ görüyordu. İsmail Habib'in de belirttiği gibi olağanüstü bir hayal gücü ve yaratma yeteneği vardı Nâzım'ın.. Benzetişleri de çarpıcıydı! Nitekim «Yalınayak» başlıklı şiirin bilinen metni dışında Nüzhet Hanımın defterindeki dizelerde önemli ayrılıklar vardı. Bu ilk metin, sonradan Nâzım'ca değiştirilmiş olabilirdi. Örneğin ilk metinde değişik anlatımlar şöyleydi:

«Cin gözlü, güvercin sözlü abani sarıklılar
dükkânlara bağdaşmış,
yarık tabanlı sarıklılar önlerinde.»

Bir başka yerde aynı şiirin defterdeki şekli çarpıcı ve gerçeği tam anlatıcı bir benzetişle:

İşte şu
turşu kokan çömlek gibi şehrin
kara sevdası değil
öyle romantik.»

Ve Türk köylüsünün Ulusal Kurtuluş Savaşı-
na katılmasını anlatan bölüm —Babayef'te bu-
lunmayan dizeler— şöyle sıralanmıştı:

Kafkas'tan orta kalan
kalbur göğüslü oğlu,
başlarında mültezimin tırnakları oyulu
kızıyla, karısıyla,
kağnısıyla—
iki kara öküzlü okuna
gülle sandıkları bağlamaktan,
yıllarla,
yıllarla
ağlamaktan
angaryada beli çöken
her eğrilen çivisi yüreğinden
bir damar söken
o emektar kağnısıyla
göz dikilen son karış tarlasına
sarılmadan
ölse de, orda onlarla ölmek,
orda
bunlarla gömülmek
istiyor.»

Nâzım Hikmet «serbest vezin» (Özgür Ko-
şuk) ölçüleriyle şiire Sovyetler Birliği'nde baş-
ladıktan sonra bu ölçeğin önde gelen şairi Ma-
yakovski'yi henüz tanımıyordu. Hele Rus şiirini
anlayacak dil bilgisi yoktu. Rusçayı yeni yeni
öğreniyordu. Nüzhet Hanımefendi:

«Ben de KUTV'a giderken Rusçayı çözmede
bir hayli güçlük çektim, önce Kiril alfabesine
alışmak bir sorundu, diyordu, ama Nâzım şaşı-
lacak derecede dil öğrenimine yakındı. Bizden
önce Rusçayı söktü, ama bana bu şiirleri yaz-

dırdığı vakit henüz şiirin Rus edebiyatındaki akımları, önde gelen önderlerinin üslupları hakkında yeterli bilgisi, bilgimiz yoktu.»

Biliyoruz ki Nâzım, kendi deyimiyle «yüreğini, kafasını, kalemini, boydan boya ömrünü halkına vermiş olmakla övünen bir Türk şairidir. Öte yandan bu şair, adı, coğrafyası, ırkı, milliyeti ne olursa olsun, milli bağımsızlık, sosyal adalet, barış için dövüşen her halkın bu uğurdaki savaşlarını şiirlerinde övmüştür. Onların zaferlerini öz halkının zaferleri, yenilgilerini öz halkının yenilgileri, sevinçlerini, acılarını öz halkının sevinci, acısı bilmiştir... Şiirlerinde hep bu acılardan, bu sevinçlerden, bu yenilgilerden, bu zaferlerden yankılar da var.»

Bütün şiirleri topluca incelenirse görülecektir ki, yazdıkları «bir tek insanın başından gelip geçenlerin hikâyesidir: Sevdalarının, hasretlerinin, yaşayış ve ölüm karşısındaki davranışlarının, korkularının, hastalıklarının, umutlarının, bahtiyarlıklarının, inançlarının hikâyesi.»

Bunları, Bütün Eserleri dizisinin önsözüne yazan Nâzım Hikmet, şiirlerinin kökü ve anlayışı hakkında da açıklar gerçeği:

«Şiirlerimin kökü yurdumun topraklarındadır. Ama dallarıyla bütün topraklara, Doğu'da, Batı'da, Güney'de, Kuzey'de uçsuz bucaksız yayılan bütün topraklara, o topraklar üstünde kurulmuş medeniyetlere, büyük dünyamıza uzanmak istedim. İnsanoğlu, nerde, ne zaman ve hangi dilde olursa olsun, yüreğime ve kafama uygun bir şiir söylemişse, onun söylenişindeki ustalığı incelemeye, ondan bir şeyler öğrenmeye çalıştım. Yalnız kendi edebiyatıminkileri değil. Doğu ve Batı edebiyatının bütün ustalarını usta bildim.»

Nâzım Ustanın bilinmeyen şiirlerini Türk edebiyatına armağan eden ve ilk eşi olma onurunu taşıyan, bunu hâlâ kutsal bir anı olarak saklarken bazı anılarını bize anlatmadan çekinme-

yen Sayın Nüzhet Berkin Hanımefendiye ne kadar teşekkür etsem azdı.

Yaşayan şair Nâzım Hikmet, 1922 ve 1923 yıllarının heyecan ve duyguları burada sunduğumuz yeni şiirlerinde en içten duygu ve anlayışı bütün tazeliğiyle görölüyordu. Hiç kuşkusuz bu yeni şiirler, Nâzım'ı yorumlamada 19 yaşından beri izlediği çizgideki tutarlılığını da kanıtlayacaktır. Gelişerek değişen, ama geri adım atmayan ilerici şair Nâzım Hikmet gün geçtikçe daha da aydınlanıyor, her dizesi sömürü düzeneğine bir balyoz gibi iniyor. Nâzım Hikmet gibi bir şair yetiştiren halkımıza, yurdumuza ne mutlu...

**NAZIM HİKMET'İN
BİLİNMEYEN İKİ ŞİİR DEFTERİ**

Nâzım Hikmet'in ilk eşi, Moskova da evlendiği Türk kızı Nüzhet Hanım, kısa bir evlilikten sonra İstanbul'a dönmüş, bir felsefe öğretmeniyle evlenmiş, çocukları olmuş, torununu görmüştü. Bir gün yazar Oktay Akbal'a şu mektubu gönderdi:

2.V.1979

Pek muhterem efendim,

Nâzım Hikmet'i sevenlerin başında gelen sayın Kemal Sülker Beyefendiye bir mesajımı iletmenizi, affınıza sığınarak, sizden rica ediyorum. Adres ve çalıştıkları yeri bir türlü ele geçiremedim. Bu hususta bundan evvel yaptığım başvuru sonuçsuz kaldı. Kemal Beyi bulmak için en sağlıklı yolun sizden geçtiğine inanıyorum. İşte bu nedenle sizi rahatsız etmeye cesaret ettim. Beni bağışlarsınız umarım.

Nâzım'ın 1922-23 senelerine ait bir kısmını kendi el yazısı ile beraberce doldurduğumuz iki şiir defteri bende saklı bulunuyor. Bunlar arasında ele geçmemiş olanları bulunabileceğini düşünerek bu defteri Kemal Beyefendinin görmelerini arzu ettim. Yazacağım adres veya telefonda beni aramalarını rica ediyorum. Kendilerini bu vesile ile şahsen tanımak, evimde görmek bana büyük onur verecektir.

Sizi köşenizden ve tatlı hikâyelerinizden tanıyorum. Eleştirdiğiniz kimseler, genci, yaşlısıyla hemen hep âşına olduğum kimseler diyebilirim. Öykülerinizde de insan kendini bulu-

yor. Hepsi pek güzel.. Size sağlık ve başarılı uzun ömür dileğiyle selm ve teşekkürlerimi sunarım.

Nüzhet Berkin

P.S. Bu satırlardan Kemal Bey dışında kimseye bahsetmemenizi hasseten rica ediyorum. N.B.

Oktay Akbal arkadaşım, son yayınladığım «Nâzım Hikmet'in Sahte Dostları» adlı kitapla ilgili zarif bir fıkra yazmıştı. Nüzhet Hanımefendi o fıkrayı okuyunca Akbal'la olan yakınlığımızı anlayarak bu mektubu göndermişti. Böylece hemen Sayın Berkin'in telefonunu aradım, konuştuk, buluştuk ve Nâzım'ın iki şiir defterini görüp okumam, fotokopisini almam olanağı bulundu.

NAZIM'IN şİİRLERİ

Defterlerdeki şiirler, Nâzım'ın yurtsever ve insancıl ve de antiemperyalist, antikapitalist yanını çok güzel belirtiyordu.

Nâzım, bir kitabına yazdığı önsözde kendisini şöyle tanımlıyordu zaten:

«Bu kitabın yazarı, yüreğini, kafasını, kalemini, boydan boya ömrünü halkına vermiş olmakla övünen sıradan bir Türk şairidir. Öte yandan bu şair; adı, coğrafyası, ırkı, milliyeti ne olursa olsun, milli bağımsızlık, sosyal adalet, barış için dövüşen her halkın bu uğurdaki savaşlarını şiirlerinde övmüştür. Onların zaferlerini öz halkının zaferleri, yenilgilerini öz halkının yenilgileri. sevinçlerini, acılarını öz halkının sevinci, acısı bilmıştir. Bu kitapta bu acılardan, bu sevinlerden, bu yenilgilerden, bu zaferlerden yankılar da var.»

Nâzım Hikmet, daha ocuk denecek yaşta 15'inde iken mütareke yıllarında memleketin acı günlerinde istilacılara karşı çıkmıştı. Batı dev-

letleri yöneticileri Anadolu'ya saldırdıkları vakit Nâzım, Türk ulusunun kalbinden yaralanışını ve şahlanışını değişik şiirlerinde dile getirdi. Yaralanış ve kalkışmaya hazırlık döneminde «YARALI HAYALET»i yazdı. Bu şiirin sonunda şu duygular dile getirildi:

Zeybek sendeliyorsun? O ne, soluyor musun?
Yere eskisi gibi, hızlı vurmuyor dizin,
Gözlerin kapanıyor... Sana ne oldu, aman—
O ne? Mor çepkeninden niye akıyor al kan?
Bir kâfirin imansız kurşununa yandın mı?
Ah, ey Sarı Zeybeğim, sen de yaralandın mı?

(1917)

Anadolu'da halkın, yabancı devletlerin silahlı kuvvetlerine karşı başkaldırısı, 1920'de «Kırk Haramilerin Esiri»nde anlatıldı:

Haydutlar ağır ağır çekilirken geriye,
geniş, yüksek bir gölge atıldı ileriye.
Tunç bir çehre parladı alevin rüzgarıyla
yüksek gururlu alnı, geniş omuzlarıyla,
kolları kesilecek kahraman esirdi bu,
ne dudakları sarı, ne gözlerinde korku!
Zulmette parıldadı çeliği bir baltanın,
kuru bir ses duyuldu, sonra fışkıran kanın
damlaları ateşten yer yer duman çıkardı,
şimdi şanlı esirin yalnız bir kolu vardı!
Ormanı baştan başa dolaştı bir boğuk ses:
— «Öteki kolu da kes, öteki kolu da kes!»
Bıraktığı baltayı cellât alırken yerden,
meydana gölgelerle yakınlaşan günlerden,
haykırdı bir büyük şanlı mazinin yâdı,
birden balta esirin elinde parıldadı!

(1920)

Nâzım işgal altındaki Edirne ile Bursa için KAÇIRILAN KIZKARDEŞLER'i yazdı:

Nihayet ufukta açınca sabah,
dağlardan dağlara aksetti bir ah!..

Her efe hırsından bir kaya kırdı..
Gözleri kanlanan Reis haykırdı:
O kahpe hırsızı git devir efe!
Atına atılayan her demir efe,
kaçırılan kızın ardına düştü..
yolda bine karşı bir tek dövüştü,
her sıyrılıştta palası kından,
eğilip dört nala giden atından,
boşluğa bir kafa yuvarlıyordu!

(1920)

O yıllarda Nâzım'ın emperyalizme karşı çıkışını Edebiyat Tarihçisi İsmail Habib Sevük şöyle değerlendirir:

«Yunan saldırısında Bursa ve Edirne'nin düşüşüne «İki Hemşire»yi, Birinci Dünya Savaşından yaralı ve sakat çıkan vatanın tanrısız ayaklanışına «Kırk Haramilerin Esiri»ni yazan Nâzım Hikmet, heceye bu akıcı ritmi vatansevres şiirlere en duyulmuş örnek olan güçlü yapıtları verdiği vakit henüz bir çocuktur. Fakat ne önemi var, şiir yaşta değil, ruhtan çıkıyor. O ruh «Kırk Haramilerin Esiri»nde bir şiir gibi aktı.»

Ve Nâzım, şiirde bu güce erişmişken işgalin boyunduruğu altında inleyen İstanbul'dan özgürlük ve bağımsızlığın savaşımını yapan Anadolu'ya geçti, sonra Sovyetler Birliği'ne gitti.

İşte Nazım Hikmet bir devrimin yapılp yerleşmekte olduğu ülkede sosyalizmin bilimini, sanatın gizlerini, anlatım türlerinin en yenilerini asıl kaynağında izledi, öğrendi, bunlara kendi yeteneklerini katarak, anlatımında «kökü yurdunun topraklarında olan, dallarıyla bütün topraklara, Doğu'da, Batı'da, Güney'de, Kuzey'de uçsuz bucaksız yayılan bütün topraklarda, o topraklar üstünde kurulmuş uygarlıklara, büyük dünyamıza» bakarak oralarda ileri ve halktan ve emekten yana ne varsa hepsinden yararlanmağa baktı. Nâzım'ın şiir orkestrası

«Dağlarla, dalgalarla, dağ gibi dalgalarla, dalga gibi dağlarla» dövüşen bir tonla coştı. 1923'te Alman devrimi beklenirken:

«Duyurmak için Almanya'nın açlarını/biz buğday çuvallarını alırken askere/gösterenler var bize/ faşistlerin çarhı felek haçlarını» dedi, «aksiyon, reaksiyon, reaksiyon, aksiyon» dizesinde tarihin akışını belirtti. Böylece Nâzım, giderek emperyalizmin çelik duvarlarına karşı saldırılarını yoğunlaştırdı.

Bizde de Osmanlı İmparatorluğunu yöneten İttihat ve Terakki fırkası, ülkeyi hiç de gereği olmadığı halde Alman emperyalizminin peşine takıp savaşa sürünce memleketimiz yer yer Batı emperyalizminin at oynattığı bir ülke durumuna getirilmek ve parçalanmak isteniyordu. İşte 9 Eylül günü Türk atlılarının girerek kurtardığı İzmir, aynı zamanda düşmanın denize döküldüğü ve 23 Ağustos 1337 de Mustafa Kemal'in «bir çok cepheden düşman taarruzundan sonra bir çok kanlı ve buhranlı safhalar ve dalgalar oldu» dediği büyük taarruz zafere ulaşmıştı. Bu, Mustafa Kemal'in «Hattı müdafaa yok, sathı müdafaa vardır, o satıh bütün vatandır» diyerek dile getirdiği stratejinin de başarısıydı. Emperyalizme karşı halkımız dünyada ilk kez özgürlük ve bağımsızlık için girişilen bir halk savaşında başarıya ulaşmış oluyordu.

Nâzım, işgal altındaki İstanbul'dan, emperyalistlerin çiğnediği sokaklardan kurtulmak, bağımsızlık ve kurtuluş savaşı Anadolusuna geçmekte gecikmedi. Bolu'ya öğretmen olarak atandı. Ne var ki Bolu'nun gericileri, bu genç öğretmenin özgürce davranışlarından ve dinsel geleneklere aldırış etmemesinden tedirgin oldular. Gizli güvenlik örgütünün havadan nem kapatan ajanları da genç iki öğretmeni —Vâlâ Nureddin ve Nâzım Hikmet'i— zaman zaman kuşkuyla izlemelerinden kaygılanan Nâzım ve Vâlâ kara kuvvet'in ya da gizli örgütün, baş-

larına bir çorap örmesinden kurtulmak için Bolşevik İhtilâlinin ateşten rüzgarının etkisinde kaldılar. Okudukları haberler, duydukları yeni düzen onları devrimin topraklarına çekti.

Nâzım Hikmet 1921'de Ekim Devriminin ne olduğunu gördü, neye varacağını anlaması Moskova'da KUTV Üniversitesinde okumaya ve çalışmaya başlamasıyla gelişti. O, Çarlık Rusya-sının yıkılmasının öcünü almak isteyenlerin yarattığı büyük açlık yıllarını ve aç insanların çok uzun kuyruklar halinde tren boylarında kümelendiklerini gördü. Bunun ilk tepkisi, Açların Göz Bebekleri adlı şiir oldu. Daha Mayakovski'yi bilmeden, tanımadan; Rusçayı Tarzanca konuşmaya sökmeye çalışırken yazdığı şiirler ilk biçimi ile, şiir defterinde Nâzım'ın eski harflerle yazdığı şekliyle duruyordu. 10 Mayıs 1922'de yazıldığı belirtilen şiiri «Yeni Sanat» izliyordu..

Nâzım Hikmet'in bilimsel sosyalizmle ilgili bilgi öğrenimi, 1 Ocak 1921'de Sirkeci Rıhtımında bindiği Yeni Dünya Gemisi'nden İnebolu'ya ayak bastıktan sonra başlar. Sonradan CHP milletvekili olan Sadık Ahi (Eti), Nâzım'a burjuva devrimleri yanında bolşevik devriminden de söz açmış, bazı önemli kuramsal açıklamalar yapmıştı. Nâzım ise Türk-Sovyet dostluğu hakkındaki ilk yazıyı Ankara'da yayınlanan Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde okumuştı. Ve bu yazıdan bazı bölümleri içine sindirerek Ekim Devriminin heyecanını duymak ve yeni bir dünyayı tanımak için Sovyetler Birliği'ne geçmişti.

Belleğinden çıkmayan ve Türkiyeli yakınlarına söyledikleri ilk görüşleri Hakimiyet-i Milliye'nin 20 Muharrem 1338 günlü sayısındaki şu satırlardan kaynaklanıyordu:

«Türklerle Bolşevikler, yahut Türk milleti ile Rus milleti aynı Şarkın milletleridir. Birinin başındaki dert, diğerrinin başında da vardır. Aynı irade-i mutlaka, aynı bürokrasi her iki mil-

lete de hâkim bulunuyor ve her iki milleti de eziyordu. Aynı irade-i mutlaka, aralarında hiç bir sebep-i ihtilâf bulunmamak lâzım gelen iki milleti dünkü dünyada hâkim olan ihtiras siyasetinin tevliid ettiği esbab altında uzun asırlar, birbirine düşman olarak tanıtmıştı. Fakat her iki milletin de başından idare-i mutlaka kalktığı zaman derhal anlaşıldı ki, arada bir sebēb-i ihtilâf bulunmamak lâzım gelir ve yoktur.»

Nâzım Hikmet'i sosyalizme yönlendiren görüşler, henüz Sovyet Rusya'ya geçmesinden önce Etem Nejad'ın bir yazısından esinlenerek yerleşmeye başlamıştı. Etem Nejad «Ferdietçilik (Bireycilik) ve Sosyalizm» başlıklı yazısını Yenigün Gazetesinde yayınladığı vakit, bu konu Ankara'da yerleşenler için çok yeniydi. Nâzım da bu Gazetenin 29. sayısındaki makaleyi okurken yepyeni bir toplum yapısını kafasında çiziyordu. Etem Nejad'ın yazısındaki bir bölüm, Nâzım'ın dikkatle okuduğu bir parçaydı. Bunu Moskova'da Şevket Süreyya da anlatmış, bu konular için şiirler yazacağını söylediği vakit, bunu beğenmeyen Şevket Süreyya'ya: «Ne olacak, köylü!» diye yanıt vermişti. Etem Nejad şunları yazmıştı:

«Memleketi halâs kuvvetini kendinde bulanlar, (meselâ Sabahattin Bey Efendi Prens Sabahattin-) proletaryayı esaretten kurtaracak yollar aramalıdır. Burjuva sistemlerinin mutavassıt tabaka (Orta Tabaka) halk etmek (yaratmak) fikirlerini, fukaraya merhamet vadeden demokrasinin vaadlerinin yalan, müthiş yalan olduğu bütün dünyada bilfiil anlaşılmış iken bizde de tecrübeye kıyam etmek (kalkışmak) yazık olur. Fikri kuvvetimizi, siyaset kudretimizi, hükümet nüfuzumuzu, proletaryayı yukarıda izah edilen burjuvazinin iktisadi tahakkümünden kurtaracak suret ve sistemlere sarfeylemeliyiz. Ahrar mesleği (liberal sistemi), teşebbüs-ü şahsi (ÖZEL GİRİŞİMCİLİK) iddia-

sı bizim için felâkettir.» (*)

Ekonomik baskı ve egemenliği ellerinde bulunduranların işçiyi ve tüm emekçileri sömürmekte oldukları gerçeğini Anadolu'ya ayak basar basmaz gözleriyle gören Nâzım Hikmet, 1921'de şunları yazmıştı:

Yine biz köleleriz, efendilerimiz var,
Yine her mel'un taşı yosunlanmış bir duvar,
Esir Efendi diye koymuş da adlarını
İki bahta ayırmış arzın evlatlarını.
Efendi işletiyor, esir işliyor yine.
Yine efendilerin gümüşlü sofrasından,
Kar gibi ekmeğinden, şarap dolu tasından
Kırıntı, artık bile düşmüyor işleyene.
Yine biz esir geçen her günün akşamında
Eve sade bir lokma ekmek getiriyoruz.

Nâzım Hikmet, Moskova'ya gittikten ve şiire vakit ayırabildikten sonra bile Anadolu, Türkiye'nin gerçekleri, köylülerin acı durumu aklından çıkmıyordu. 27 Nisan 1922'de Udelnaya'da yazdığı ve o vakit başlığını «Anadolu'nun Hasreti» diye koyduğu şiirde «ayı ini köyler/balçık kasabalar/kel dağlarda hasta öküzlerin/yaşlı gözlerinde/dinledik taşlı tarlaların sesini/gördük ki vermiyor toprak altın başaklı nefesini/kara/sapanlara.» izlenimini almıştı. Ve köylünün, Anadolu topraklarının neye özlem duyduğunu şöyle çizmişti o şiirinde (ilk yazılışına göre):

«İşte şu
turşun kokan çömlek gibi şehrin
kara sevdası değil
öyle romantik.
Onun
ruhunun
iki kıvrak kelimelik

(*) Yenigün, 10 Kânunusani, 1336

hasreti var:

Buhar - Elektrik.»

Anadolu ve Anadolu köylüsünün çilesi Nâzım'ın başlıca kaygıları arasındaydı. Emeğiyle geçinenlerin, başka bir deyimle sanayi ücretlilerinin, proletaryanın ekonomik ve politik güçsüzlüğünü, ideolojik mücadeledeki eksikliğinde buluyordu. 1921-22-23 yıllarındaki şiirlerinde saptama ve gözlemleri şiire dökmeye ağırlık veriyordu. Bazen fikirlerini imgelerle açıklamaya yöneliyordu. Nitekim Nâzım Hikmet'in Moskova'dayken yazdığı ve 12 kadarını yeni öğrendiğimiz şiirlerinde yine Anadolu köylüsünü düşünür, onu gözleri önüne getirir.

İşte ilk kez sunduğumuz daha önce bilinmeyen «kağnı» şiirinde Nâzım köklü olmayan bir ekonomi politikasının köylüye hiç bir şey getirmeyeceğini anlattı. Prens Sabahattin Bey'in özel girişimci kafasını günümüzde bile taşıyanlar, gerçeklere kör bakışla yaklaşmanın bir sonuç vermeyeceğini İzmir İktisat Kongresi'nden bu yana anlamamışlarsa, Nâzım'ın deyişiyle «vay benim köse sakalım»..

Nâzım'ın bu şiiri olanca yalınlığı ve özüyle asıl sorunun ne olduğunu anlatıyor. Bilim ve teknikte ulusların birbirine gümrük duvarı çekmediği gibi, fikirlerin ve deneylerin de gümrük önlemlerine gerek duyulmadığı bir aşamada, yanlış iktisat uygulamalarının yerini gerçekten köylüyü ve tüm emeğiyle geçinenleri kalkındıracak bir düzene, sosyalizme emekçi halkın çoğunluk kararıyla geçilebilir.

Nâzım'ın bilmediğimiz şiirlerinden birisi de «Biz Uzaktan» ve «Biz Yakından» başlıklarıyla birbirini izleyen iki bölümlü olanıdır. Ekim sosyalist devriminden sonra kapitalist dünya, kendisi için beliren büyük tehlikeyi olabildiği kadar tehlike olmaktan çıkarmaya önem vermişti. Bu bakımdan bütün basın ve iletişim

araçlarıyla dünyaya şu görüşleri yayınlıyordu:

Kremlin'de iktidar kavgası başladı. Lenin'le Troçki birbirini elemeye çalışıyor.. Açlık bütün Rusları kırıp geçiriyor.. Kızılordu Bolşevik olmayan herkesi kesip biçiyor.. Nerdeyse Lenin'in hükmedeceği insan kalmıyacak.. Biraz parası olanları soyan soyana.. Hele namus denilen şeyin eseri kalmamış.. İsteyenler eşlerini değiş tokuş yapıyor.. Nihayet Lenin, o bile sistemin iflasını ilân etti.. Ve daha bunlara benzer aslı astarı olmayan karalama çabası..

Nâzım da bunları duyduğu Moskova'ya kadar gelen yabancı gazetelerden, özellikle Fransız basınından izlediği için bu yalanları, uzaktan kendilerini nasıl gördüklerini anlatan şiirini yazmış. Uzaktan bizi nasıl görüyorlar? demiş ve sarılmış kaleme..

Sonra da sistem 5. yılını doldurup 6. yılına basarken durumun ne olduğunu, içinde yaşadığı toplumu anlatmayı istemiş ve uzaktan söylenenle içinde yaşanan gerçeği karşılaştırmış.. Özellikle sosyalizmi kurma döneminin ilk beş yıllık çabalarını ve gelişmenin teknik gereksinmelerini açıklamayı zorunlu görmüş. Bir bakıma sosyalizmin elektrikleşmek olduğu sonucuna varmış. Elektrik enerjisine verdiği önem bu şiirde dile gelmiş.

«Küfretmek İstiyorum» şiirini Çarlık döneminin görkemli yaşayışını ve Çarlık ailesinin bireylerinin sefahat içinde yüzüşlerini anlatan bir filmi gördükten sonra yazdığı anlatıldı. Hâlâ o dönemi yaşatmak isteyenlere ve Çar hayranlarına karşı duyduğu öfke bu şiirde filmi gördükten sonra ve sosyalist devrimin yıldönümü kutlama hazırlıkları sırasında dizelere dökülmüş..

«2000 senesinin sanatkârına» başlığını taşıyan şiirde ise şairlerin devrime kendilerini nasıl verdiklerini anlatıyor, 20. yüzyıl şairine 77 yıl öncesinin durumunu bildirirken varılan aşama-

ya kolay gelinmediğini vurguluyor.

Böylece Nâzım Hikmet, Ulusal Kurtuluş Savaşını veren halkımızı ve sömürülen tüm insanları ve ulusları nasıl sevdiğini, onların sömürden ve sıkıntıdan kurtarılması çabalarını nasıl şiire döktüğünü anlatmış oluyor. Nâzım'ın iki şiir defteri, gelişme çizgisinin kalın izleri halinde artık halkımızın bilgi alanı içine girmiş bulunuyor.

*Nâzım Hikmet'in Moskova'da iken
1922-1923'te yazdığı şiirlerin ilk şekli
ve bilinmeyen şiirlerinin tümü*

—1922'de yazılanlar—

AÇLARIN GÖZBEBEKLERİ

Değil bir kaç
değil beş on
otuz milyon
aç
bizim.
Onlar
bizim
biz
onların,
dalgalar
denizin
deniz
dalgaların.
Değil bir kaç
değil beş on
otuz milyon.
otuz milyon.

Açlar dizilmiş açlar
ne kadın ne erkek ne oğlan ne kız
sıska, cılız
eğri büğrü dallarıyla
eğri büğrü ağaçlar
ne erkek ne kadın ne oğlan ne kız
açlar dizilmiş açlar..
Bunlar
yürüyen parçaları
o kurak
toprakların..
Kemik dizlerine vurarak
yuvarlak
bir karın
taşıyor.
Kimi
deri
deri...
Yalnız
yaşıyor
gözleri..

Uzaktan
sımsiyah: sivriliği
nokta nokta uzayıp damara batan
kocaman başlı bir nalın çivisi gibi
deli gözbebekleri.. Gözbebekleri.
Hele bunlar
hele bunlarda öyle bir ağrı var ki
bunlar
öyle bakarlar ki..

Ağzımız büyük
büyük
büyük
fakat
artık imanımıza inemez tokat
demirleşti bağrımız
çünkü ağzımız
otuz milyon
deli gözbebekleri.. Gözbebekleri..

Ey beni
ağız açık
dinleyen adam.
Belki arkamdan bana
bu kalbini
haykırana
«Kaçık!»
diyen adam.
Sende eğer
ötekiler
gibi kazsan
bir mana
koyamazsan
sözlerime
bak bari gözlerime
bunlar
deli gözbebekleri.. Gözbebekleri.

922 10 Mayıs Moskova

YENİ SANAT

Bono bok
hey
avanak
elinden o zırlıtyı bıraksana
sona
üç telinde üç sıska bülbul öten
üç telli saz
yoramaz.
Bana bok
hey!
Avanak.
Üç telinde üç sıska bülbul öten
üç telli saz
dağlarla dalgalarla kitleleri
ileri
atlatamaz.
Üç telli saz
yatağını değıştirmek isteyen
nehirlerden
—Köylerden şehirlerden—
oldığı hızla
milyonlarca ağız
bir tek
ağızla

güldüremez
ağlatamaz.

*

Hey
hey
üç telli sazın
üç telinde öten üç sıska bülbül öldü acından
onu attım
köşeye...

Hey
hey
üç telli sazın
ağacından
deli tiryakilere
içi afyon lüleli
bir çubuk
yaptılar..

Hey
hey
dağlarla dalgalarla dağ gibi dalgalarla dalga gibi
[dağlarla

başladı orkestram.
Ona
Komuna
Maestra....
Ağır sesli çekiçler
sağır
örslerin kulağına
hay..kır..dı..

Hey
hey
sapanlar güleşiyor
tarlalarla
tarlalarla..

Coştı çalgıcı başı
esiyor orkestram
dağlarla dalgalarla dağ gibi dalgalarla dalga gibi
[dağlarla...

24 Mayıs-Moskova

ANADOLUNUN HASRETİ

Kafamızda güneş
ateş
bir sarık,
arık toprak
çıplak ayaklarımızda çarık,
ihtiyar katırından
daha ölü bir köylü
yanımızda
yanımızda değil
yanan
kanımızda
ne başta külah
ne elde silah.
Omuz yamçısız
bilek kamçısız
atsız, arabasız
jandarmasız
ayı ini köyler
balçık kasabalar.
kel dağlar aştık
işte biz o diyarı böyle dolaştık.

Hasta öküzlerin
yaşlı gözlerinde
dinledik taşlı tarlaların sesini
gördük ki vermiyor toprak altın başaklı nefesini
kara
sapañlara.
Rüyada gezer gibi gezmedik
hayır!...
Bir çöplükten bir çöplüğe ulaştık
işte biz o diyarı böyle dolaştık.
Biz
biliriz
o memleket
neye hasret çeker
bu hasret
bir materyalist kafası kadar
çizgileşmiştir.
Bu hasrette
madde var
madde...

Basık
suratı asık
evler
köstebek yolu sokaklar üstünde
vermiş kafa kafaya.
Cin gözlü güvercin sözlü abani sarıklılar
dükkanlarda bağdaşmış,
yarık taban sarıklılar
önlerinde..
Yarma bir jandarma
tarlada zina eden
bir çifti sürer,
kahvede
pîr-ı muğan dede
sulanırken
çırağa
«La havle velâ» deyip
derin derin,
bu geçenlerin
suratına tükürür.
İşte şu
turşu kokan çömlek gibi şehrin
kara sevdası değil
öyle romantik.
Onun
ruhunun
iki kıvrak kelimelik
hasreti var:
buhar, elektrik.

Kör değilseniz eğer
görürsünüz ki
şu toprak yüzlü rençber,
Kafkas'tan arta kalan
kalbur göğüslü oğlu,
başlarında mütezimin tırnakları oyulu
kızıyla, karısıyla,
kağnısıyla
iki kara öküzlü okuna
gülle sandıkları bağlamaktan,
yıllarla
yollarla
ağlamaktan
angaryada beli çöken
her eğrilen çivisi
yüreğinden
bir damar söken
o emektar kağnısıyla
göz dikilen son karış tarlasına
sarılmadan
ölse de orda bunlarla ölmek
orda
bunlarla
gömülmek
istiyor.

Dağların, tarlaların
özlediği
arzulu bir kadın gibi şehvetle gözlediği
her tırnağında bin manda kuvveti demirleşen
bir su çalkar gibi toprağı eşen
ruhu buhar
makinalar.

*

Ey.. Cam karınları
sarı
nargileler gibi
horuldayan,
ey.. Üç atlı yaylısının içinden
topal, yolsuz, kör
köylülere
«Piyer Loti» ahı çekip
geçen.
Ey ağzı gemli
eli
kalemli
efendiler!..
Tatlı maval dinlemekten gayrı usandık
artık
hepinizin kafasına
şu
daaank!!..
Desin.
Köylünün toprağa hasreti var
toprağın
hasreti
makinalar

27 Nisan Odelnaya

MÜŞTEREK ZAHMET

Gözlerimiz
şeffaf
temiz
damlalardır.
Her damlada
demire can veren dehamızın
bir küçücük
zerresi vardır.
Şeffaf
temiz
damlalarla gözlerimiz,
bir umman içinde birleşmeseydi eğer,
her zerre
dağılsaydı başka bir yere
dinamolarla türbinleri çiftleştirerek
çelik dağları suda kof bir kelek gibi döndüremezdik.
Müşterek zahmetin şaheserini
yakan,
onu bücür bırakan
istismar ateşini
şem'asız kibrit gibi söndüremezdik..

Şeffaf
temiz
damlalarıyla gözlerimiz,
bir umman içinde o kadar karıştı ki
kaynayan suda buzu
nasıl eritirsek
işte biz de
birbirimizde
böyle kaybolduk.
Yükseldi müşterek zahmetin şaheseri
demire can veren dehayı bulduk..

28 Nisan - Udelnaya

HEYECANIMIZ

Heyecanımızda
şaha kalkan bir atın
deli çizgileri
yok.

Heyecanımızda,
rayların üstünde uçarken bile
çelik heykelliğini kaybetmeyen
bir
lokomotif.

Öyle bir lokomotif ki
en küçük çivisinin
takılması için
«Her kıvrımı materyalist» beynimiz
açıldı kapandı düğümlerle.
Günlerle
muadele hallettik.
Onu kuvvette tekâmül gibi yükselttik...
O bizim şuurumuzun oğlu
o kadar bizim ki
ezmek istediğimizi
raylarına konulan bir bakır onluk gibi ezer.
Fakat,
«Bir an bile bıraksa» altına çektiğimiz yolu
parçalanır.
Çünkü o sade bizim,
sade şuurumuzun oğlu.

29 Nisan - Udelnaya

İNANDIK!..

İnandık!

İnandık beynimizle!..

**Her çizgisi rakamların ilminden çıkan
tayyaremizin**

yükselmesine

havalanmasına

uçmasına

karlı kara bulutları burgulayarak

göğe karışmasına

inandık!!..

İnandık beynimizle!!..

Ona meydan lâzımdı!..

Ona meydanda yer açmak için

sivri tel örgüleri tırnaklarımızla yolduk!..

Avuçlarımız

kan doldu!..

Meydanı aldık!..

Onu çektik meydana!
Yıkadık ellerimizdeki kanı
mavi işçi gömleğini sırtımıza geçirdik!
Şimdi onu uçurmaya hazırlanıyoruz..
Uçmaması kabil değil!
Motoru bozulursa
takarız yeni motor!..
Kanatları sakatlanırsa eğer
angarlarımız kanat dolu!
Uçmaması kabil değil!..
Uçacak o
Uçacak!!!
Buna rakamların ilmiyle inandık!
İnandık!!
İnandık beynimizle!..

Udelnaya 16 Temmuz

İSTİHSAL ALETLERİ VE BİZ
YAHUT
MERİHE UÇACAK ZAFER

Tabiat

alev dudaklarının aydınlığında gülen beyaz
İdişleriyle

kanatırken

kollarımızı,

biz onun

yeşil kışkırtılı saçlarını

dolayarak

bileğimize

taze ağzından ilk buseyi kopardık!..

Şimdi o

soyulmuş elma gibi

elimizde cırıl çıplak

şimdi o bizim!

Kocasının kılılı, geniş göğsü altında

dikilen memeleriyle kıvranan

gülbüz bir köylü gelin gibi bizim!..

Saçıyla, etiyle, kemiğiyle bizim!
Bizim!..
En Şarklı manasıyla bizim karımız!..
Biz
karımızın üstünden
ateş kalıplarda koyulaşmış bir rüzgar edasıyla
her yükselişde
kuvveti ciğerinden söken çocuklar doğurttuk!!..
Fakat
onları
çaldılar!..
Şimdi onlar
bin lüzumsuz işte işliyor!..
Düşün!
İçlerinde
oyle pala bıyıklı fabrikalar var ki
suratsız zengin karılar güzelleşsin diye
allık kusuyor!..
Öyle zaman oldu ki
peşinde yüz vagonu uçuran
kara yağız oğlumuz lokomotif
kırkikilik güllerinin içinde
Nestle sütü gibi hülâsa edilmiş ölümü
üstümüze taşıdı!..

Öyle zaman oldu ki
Peşinde yüz vagonu uçuran
Kara yağız oğlumuz lokomotif
Kırkikilik güllelerin içinde
Nestle sütü gibi hulasa edilmiş ölümü
üstümüze taşıdı
Öyle zaman geldi ki
çocuklarımızın en güzeli tayyaremiz
kafamıza
bizi yere mihlayan çiviler döktü!!
Lâkin
bu böyle sürmeyecek!
Zaferi bekliyoruz!!
Merihe uçacak zaferi!!
Bu zafer ne? diye mi soruyorsun
bunu sana anlatmak gayet basit
bir krank'ın hareketi kadar basit:
çocuklarımızı
çalanların elinden alacağız..
Çocuklarımız
yalnız bizim olacak..
Yalnız bizim!!
Yalnızzzzzzzzz bizim!!!
100x100 000 x yalnız bizim!!!
İşte
(D.S.F.C.) nin ilk telsizinden
Merihe uçacak zafer bu!!..

Udelnaya

KAĞNI

Bir kış günü
devrilen bir kağının yanında çıplak bir köse
İgördüm
cırıl çıplak
soğukta buz kesiyor
dişlerini takırdatıp, kakırdatıyordu.
Baktım köse donacak
hemen
geçirdim kağnıyı kösenin sırtına.
Ona bu göçük
tıpatıp geldi.
O kadar tıpatıp ki
kağının içinde kaybettim köseyi.
Ben köseyi ararken
bir kara kalabalık
cevirdi kağnıyı
okuna köylüler koşuldu,
boyunduruğuna
yüz arşın bir bayrak diktiler
Nutuklar söylendi kuzular yendi
herkes birbirini
beğendi!!.

Sonra
takım taklavat
düzülürlerken yola
kulağımda patladı şu ses:
—Alkış tutsana alkış!!..
Kör müsün uulan?
Sırtına yüklenmiş yeni hayatı
Geliyor.. Geliyor
— Kim?
— Anadolu ik..tisa..diya..ti!!..
Kendimi topladım
dedim:
Bu mu?
Eğer öyleyse
vay senin sakalına köse!..
Köse kağından cevap verdi:
— Vay benim köse sakalım!!

7 Ağustos Udelnaya

ÖLÜM VE VAZİFE

Ayağına 45 numara amerikan kundurası geçirmiş
bir Rodos heykeli gibiyim.

Sigorta şirketleri
sigortalıyor beni (101) seneye.

Herkes
gözlerinin bebeğine sığmayan vücudumu
yekpare mermer sanıyor
halbuki ben
dev gövdemin
kof bir alçı kalıp olduğunu biliyorum.

Biliyorum,
hesabettim:
sayısı onlar evini doldurmayan senelerden sonra
geniş göğsüm
çatlayacak!!!..

Beynimde bunun yalnız bir ağrısı var;
o da şu:
buradan
proleter dünyasına geçmek için
asma köprü kuranlara
daha ben cüsseme yaraşan putrelleri götürmedim.
Zaman az!
Göğsüm çatlayacak..
(45) numara amerikan kunduralarım
dukametrelik adımlar atsam da kâfi değil.
koşmak lâzım,
olimpiyad yarışlarında gibi koşmak,
koş..mak!!..

10 Ağustos - Udelnaya

ŞAIR

Şairim
şimşek şekillerini şiirlerimin
caddelerde ısıklık çalarak
çizzrim
duvarlara.
Yüz metreden
çiftleşen iki sineği seçebilen iki gözüm
elbette gördü
iki ayaklıların ikiye ayrıldığını.
Sen
benim
hangisinden olduğumu anlamak istiyorsan
cebime sok kafanı
orda
Buharinin alfabetesini okuyan kara ekmek
sana doğruyu söyler.
Şairim,
şiirden anlarım
en sevdiğim gazel
Ağrarni Vaproşu'dur Leninin.

Şairim

bir yıl yağan yağmur kadar şiir yazdım

fakat asıl

şah eserime

kommonistü-fütürist romanıma başlamak için

hafızı Kapital olmayı bekliyorum.

Futbolda eski kurdum

Fenerbahçenin forvetleri

mahallede kaydırak oynayan birer piçkurusuyken

ben

en ağır hafbekleri yere vururdum.

Futbolda eski kurdum

santıradan alınca pası

çakarım

hop!

Beş numara top

açık ağızından girer golkipin karnına.

Bana mahsustur bu vuruş

futbol potinlerim

kurşun kalemimden öğrendi bu sanatı

o kurşun kalem ki

dokuz deliğinizden vücudunuza her tıktığı mısra

işkembenizde taş!

TOPRAK SEVGİSİ

Biz dünyaya düşmedik
dübbü ekberin kepçesinden
anamızın karnında kan olan topraklı ıspanak
9 ay besledikten sonra bizi
fırladık yeryüzüne.
Babamız da unutmuş öğretmedi bize
toprakta arşınların mülkiyetini.
Babamız gibi biz de
mavi pantolonumuzun
kıçındaki yamayı örtecek kadar toprak için bile
lolsun
tapu alamayacağımızı anlayınca
gönlümüzü kaptırdık
550 milyon kilometre murabbına.
Öyle bir kaptırış oldu ki bu:
şimdi bize
sarı kırlarda tüten toprağın dumanını
Düzce tütünü gibi içmek
kâfi gelmiyor.
Dolduruyoruz
gövdemizin çubuğunu
ıslak kömür kokan Silezya ocaklarının
2000 metresiyle..

Öyle bir kaptırış oldu ki bu:
Şimdi içimizden biri
dört motorlu tayyaresiyle topraktan fırlayarak
kurtulsa cazibeden
onun altında benzese dünya
güneşte yaldızlanan bir Yafa portakalına
yine o
bu yaldızlı yuvarlak yemişi soymak için
cebinden
çıkartır çakısını.
Bu öyle bir kaptırış oldu ki
biz
Zuhalle Merih arasında
asma apartımanlar
sallanana kadar
kalın kösele ökçelerimizin çivilerini törpüleyen
toprağı
seveceğiz!!..

Moskova

BİZ

—UZAKTAN—

Lenin,
Kremlin,
Moskova, Troçki
bolşevik, menşevik, bolşevik.
Kırmızı maskeli on üç haydut
kızıyla, karısıyla ça.....
gırrrr..
Sarı saçlı prenses!
Cellad arap.
Cellad!!..
Şu kaltağın saçlarını katranla yıka
kollarını kır!..
Hayırrrrrrr!

Çeka

Açlık!
Açç..lık!
Kızıl.. Kızıl,, Kızıl!!
Ural dağlarından inen
nalları kanlı atlara binen
kırmızı boynuzlular!..
Kızılordu..
Atla..
Asın, kesin.. Yıkın.. Bakın!
Akın.. Akın..
As..Kes..Yık..Yak..
Geldi.. Geliyor.. Gelecek!..
— Arkadaş dur!
Cebinde ne kadar para var?
Çıkar!
Ver yarısını!.

İsteyenler
birbiriyle değişiyor karısını!!
Lehistana hücum!.
Varşovaya giremedişler
girmedi
giremedi.
Lenin dedi:
İflas etti komünizm!
Sağa, sağa..
Kızılordu atlarının kanlı nallarını
boyuyor siyaha
kırlıldı burunları
silindir şapka giydi Cenevrede Çiçerin,
birçlar tanınacak!
Fabrikalar sahiplerine
Rus tahtına yeni Çarlar bulundu..
Nazırlara iskemleler
Kızıl bora geçti..
Geçti..
Fakat o ne?
Çiçerinin silindir şapkası kırmızı parlıyor.
Yine kafa tutuyorlar
Yoksa akın mı var
Romanya üstüne?...

—YAKINDAN— BİZ

—5 inci seneyi bitirip altıya basarken—

1
2
3
4
5

Beş kırmızı bayrağın üstünde beş tane beş
al..tı..

Hazır ol!

Basıyoruz altıya.

Beş yıl kolay geçmedi
çok kere düşmanın çirkin ağzı
sırıttı karşımızda.

Açlık

bir tencere kazır gibi kazıdı karnımızı.

Kanlı sargılarımızı
daha yeni çıkardık.

Çok kere yanıldık hesabımızda
fakat her ağrı her ızdırıp
her yanlış çıkan hesap
bizi «Edison» yaptı taktikada
yetmedi yarattık,
fazla geldi attık.

Arkadaş
altıya basıyoruz.
Altıya basarken unutma ki
bugün şiarımız bizim
«konstrüktivizim».
Beşin sonunda diktik
ilk
elektrik
merkezini.
Arkadaş.
Bir telsiz telefon gibi ağzım
haykırıyor:
bunun gibi 18 tane lâzım,
on sekizinci bittiği gün
ne büyük bayram olacak düşün.
Tamam deyince biz
18 merkezden 18 telsizimiz
kuracak mahya şeklinde şu şiarı
yıldızlara:
sosyalizm
elektrikleşmek
demek.

Moskova

KÜFRETMEK İSTİYORUM

Beyaz getirleri, beyaz eldivenleriyle o
karşımızda s
beyaz tırnaklı bir katır gibi dolaşırken
en
sopa çekmek istiyorsun.
Ben
küfretmek istiyorum.
Kızını, kısırağını, karısını sıradan geçirerek
ruga iskarpinlerinin
deliklerine dek...
Küfretmek istiyorum
ona bir an söğmesem
çişi gelmiş çocuk gibi sıkışıyorum.
Neyleyeyim be?
İçimden geliyor bu:
küfretmek istiyorum..

Moskova 16 Teşrinievvel (Ekim)

GÖZLERİM

Mavi şimşekleriyle elektrikleşen
mavi gözleriyle
iki lâstik çizme geçirdim.

Yolladım

onları

Anadoluya.

Gittiler,

geldiler.

Geldiler fakat nasıl?

Lâstik çizmeler

dizlerine kadar batmış çamura.

Mavi gözlerim

iki isli lâmba gibi kapkara olmuş.

Ben hemen

batırdım diş fırçamı

sıcak kanlı beynime

gözlerimi

fırçaladım.

Onlar

iki kırmızı fener gibi

parladılar.

Şimdi benim

mavi gözlerim

kanlı.

Şimdi işte

kızıl bir perde önünden nasıl kaçarsa bir boğa

beni gören her burjuva

öyle kaçıyor.

17 Teşrinievvel (Ekim)

GREV

Stop,
fren.
Zınk.
Dur..du.
— Amele
başparmağını tele
— dokundurdu.
Akimülatör, dinamo, motör, buhar, benzln
— Elek..trrik
tirrrrk..
durdu.
Siyah tuğla bacalarda dumanlar dona kaldı
koptu kayışlar..
— Patron sabotaj var!
— Koş telefona!
— İşlemiyor.
Telgraf!
Teller kesilmiş makine bomboş.
— Koş karşımda
karşımda durma avanak
hangarda ne varsa üstüne atlayarak
koşun şehre.
Jandarma, polis, asker
kırkikilik, tayyare, tank
ne bulursanız
yetiştirin.

Birden
bisiklet, motosiklet, otomobil, otobüs
tozu dumana kattılar dumanı toza.
Fakat
yine birden
ekşi boza!
Ne ileri
ne geri.
Pahh.. Fıss..
Patladı lâstikleri..
Geç kaldılar
geç.
Dan
dan
dan.
Tika taka frrrrev
edildi ilân
umumi grrrrev...

Moskova—

2000'İN KAFAMIZDA TESİRİ
BİR YOL TÜRKÜSÜ

Hay.. Hu..Hey..
Geldik,
Katranlı bir matem bestesi mırıldanarak değil
deli bir yol türküsü haykırarak geldik.
Görüyorsunuz ya
şimdi bizim
sebilhane bardağı gibi karşınıza dizilip
ağlamaya yok niyetimiz.
Fakat
sakın
bizi bir şey duymadı sanmayın!
Çoktan aldık haberi.
Lâkin bu haber
bir kâse yoğurda düşen kara bir fare gibi
bulandırdı beynimizi.
Gözlerimiz
çukurlarından 10 metre ileri fırlayarak
boşlukta dönmediler.
Biz yalnız acısını onun
içtik kepçelerle kına kına gibi.
Hâlâ damağımızda
buruşturan tadı var.

Acı.

Acı.

Yeşil paslı kırmızı bir bakır kadar acı.

Fakat

mükemmel kuvvet ilâcı.

Hay..Hu..Hey.

Sebilhane bardağı gibi karşınıza dizilip
ağlamaya gelmedik.

Kopan sesi

bu kadar gür olanlar

nasıl ağlar?..

Kuvvetin oğlu neş'e

fırkamızın öyle eski azasıdır ki

beş on tempo hızlı çalsak biz matem marşımızı

Kızılordu koşaradım ayak uydurur.

Hay..Hu..Hey..

Çocuklar hey

fırlatın kaputları

göğsümüzün kıllarında eritem karı

öyle çekiyoruz ki

havayı içimize

siz orda sandalyanıza tutunmazsanız eğer

fırlayıp çarparsınız

dişlerimize..

Hay..Hu..Hey.

GÖVDEMDEKİ KURD

Sen
benim
minare boyunda çam gövdeme
yumuşak, beyaz
bir kurd gibi girdin.
Kemirdin.

Ben
karnındaki biber turşusunu hazmedemeyen
bir sarhoş gibi taşıyorum
seni içimde.

Biliyorum
kabahat kimde!.
Ey ruhu kaldırım kadın
ey uzun entarili tüysüz Puvankare
karşımda
demirleri kıpkızıl
bir şömendöfer ocağı gibi yatmak
senin en basit hünerin.

Yine en basit hünerin senin
buzun üstünde bir paten gibi kıvranmak.

Soğuk,
sıcak
kaltak,
dur!
Yumuşak, beyaz,
kıvrılışlarıyla
beynime giriyorsun.
Oraya giremezsin.
Onu kemiremezsin.

★

Minare boyunda çam gövdeme giren
yumuşak, beyaz kurdu
çürük bir diş çeker gibi söktüm,
iyice ter döktüm.
Bu sonuncuydu
bir daha olmayacak..

—Moskova—

—1923'te yazılanlar—

BİZ—HAYATIMIZ—YAPTIĞIMIZ İŞ

Ninni söylemez gözlerimiz
hayat   r  larına.
Kalbimizin ensesinden kıvrılan
ya  lı uzun saçlarımız çok.
Ne bir siyah t  l edalı prenses   şık oldu bize
ne de biz
onun aşkını    neyerek
karanlık ufuklara
med....id nigahlar atfettik.
Kol d   melerimiz
yüreklere saplı hançerler değil
yakamızın iliğinden
bir kuru kafa bakmıyor.
Aşırıp atmayız omuzumuza
Arsen Lüpenin pelerinini
biz de sizin gibi
pantolon giyen
yemek yiyen
kolu, kafası sapsağlam herifleriz.

Yalnız her işçi gibi
ceketimiz yamalıdır.
Yenisi yok
ve karnımız
nâdiren tok.

Dinle
hayatımızı, 9 kelimede
Sabah saat sekiz
grevdeyiz
Saat on
fertiği çekti patron.
Akşam beş,
barikatlarda düşmana ateş.
Gece dokuz,
kodeste Kapital okuyoruz.

9 Kânunusani (Ocak) —Moskova—

BİZDE PANTALONLA ETEKLİK

Aynı kuvvetle inkılâbın malıdır
«Radekin» pantolonuyla «Zetkinin» etekliği..
Bizde
bizim içimizde
eteklik de pantolon gibi
Marksizmin sahibi..
Eteklik de kodeste yatmış,
yatabilir.
Mavzer atabilir.
Eteklik de inanmıştır pantolon kadar.
Yok kafamızda fazlamız eksliğimiz bizim.
Küçücük farkımız
yalnız
bacaklarımızın arasında..

MAKİNALAŞMAK

(I)

Trrrrum..Trrrrum..Trrrrum
Trrrak tiki tak.
Makinalaşmak
istiyorum.
Beynimden, etimden, iskeletimden
geliyor bu.
Her dinamoyu
altıma almak için
çıldırıyorum.
Tükrüklü dilim bakır telleri yalıyor
damarlarımda kovalıyor
otodirezinler lokomotifleri.
Trrrrum..Trrrrum
Trrrak tiki tak
makinalaşmak
istiyorum.
Mutlaka buna bir çare bulacağım.
Ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir türbin oturtup
kuyruğuma çift uskur taktığım gün.

16 Kânunusani (Ocak) - Moskova

MAKİNALAŞMAK (2)

Dört katlı tahta bir evde oturuyorum
dördüncü katta odam.
Penceremin karşısında
20 katlı «Betoi-arme» bir apartıman var.
20 katlı «Beton-arme» bir apartıman var.
damından temellne
temelinden damına.
Halbuki ben
karnına bir türbin oturtup
kuyruğuna çift uskur takmak isteyen adam
her akşam
80 basamak tahta merdiveni tırmanıyorum.
Her basamakta yüz misliyle zarboluyor
asansörle çıkan patronlara kinim.
Lâkin yine nikbinim.
İnandım sosyalizme
bizim olacak makinalar.

Ve ben
makinalaşacağım..
Yalnız o zamana kadar
büyük arzumu avutmak için
her sabah
dördüncü kattan bırakınca kendimi
seksen basamak merdivenin trabzanlarından
vızzzzz.....
Kayıyorum..
Kapıcı kocakarı
çıldırılmış, diyor bana.
Bilmiyor ki ben -Ahmak!
makinalaşmak
istiyorum...

16 Kanunusani (Ocak) Moskova

2000 SENESİNİN SANATKÂRINA

Ey 77 yıl sonra
sa'yın fütürist âbidesi yükselen meydanlara
mısralarını
mikrofonlarla haykıracak şair.
Ey suratları düzgünsüz aktörlerine
kollektivizmin
temiz optimizmini oynatacak rejisöre.
Ey yirmi birinci asrın mühendis bestekârı.
Ben
size
1923 senesinden yazdım bu şiirimi.
Elbette siz
sizden
77 yıl evvel gelen
proleter şairlerinin
nasıl işlediğini öğrenmek istersiniz.
O zamanlar
sınıfları kaynatan kazanın
supabı tutmuyordu artık
manometrenin ibresi
fırrr dönüyordu mihverinde.
Bizimkiler geri, onlar ileri.
Bizimkiler ileri, onlar geri.
Faşistler sosyalistleri kovalıyordu,
sosyalistler faşistleri.

Monarşizm,
liberalizm,
sosyalizm.

Bu zelzele içindeyiz
biz proleter şairleri
elimizde badana fırçaları, önümüzde boya dolu
lkovalar,

amele kahvelerine destan,
bayraklara şiar,
fabrika duvarlarına ilân yazıyorduk.
Size istismarsız
....hükümdarsız
bir cemiyet veren sınıfımızın
sesi sıtma görmemiş çığırtkanlarıydık
ve
daima öyle
kaldık...

24 Moskova

HASTA ARKADAŞ İÇİN

O hastalandı.
Gündüz,
gece,
günlerce
beyaz yastıkta başı
bakır bir mangal gibi yandı.
O hastalandı.
Bu şiiri yazan şairin arkadaşı
hasta...
Acaba
fertlere methiye değil
sınıfımıza destan yazaalım diyen şair
o hastaya bu şiiri yazmak için
beyninin
yarım saat sa'yini verebilir miydi?

Sorduk
dedi:
Emin olun ki günahsızım.
Evet bir ferde on mısra söyledi ağzım
fakat
beynim iş saatinden çalmadı bunu.
Onun
o tornadan yeni çıkmış çelik çocuk gibi sosyalistin
gözünün
bakır bir mangal gibi yandığını gören gözlerim
mavi bir alevle kapandılar dün gece
ve bu sabah
bu mısraları
karyolamın demirine yazılı buldum.

—Moskova—

«MEYERHOLD» Tiyatrosuna

Hiç biri, hiç biri
bizim değil..

Ne «Mali Teatr'ın» düzgünlü «Hamlet'i»
ne pudra ponponu «Prens Turandot»
ne de «Kamerti»nin «Karnaval Fedr»i.

Biz

burjuvazinin

allı, pullu, telli, tüllü metreslerine
çiçek atmak istemiyoruz.

«Balşoy Teatr»ın binası

mükemmel arpa ambarı olur.

Kostüm dolaplarını hediye ettik «Gum'a»

boyalı perdelerinden

şalvar diksin köylü kızları..

Bizim sahnemiz

«Mülkiyeti şahsiyye»nin sandık salonlarına

[sığmaz..

Krasnaya Ploşçatta bez platni spektakl!!!..

«Vasili Blaionti» klišesinin çanı

kırk yılda bir yarayıp işe

perde başlarını versin haber.

«Bir Mayıs» mış gibi coşkun kitleler
aydınlatırken «Aeroersefeserk» projektörleri
otomobillerle yarışan traktörleri
Kızılordu at koştursun sahnemizin üstünde.
İşte böyle bir günde
sen bizim ağzımızla öp «Meyerhold»
sportmen artistlerinin
allıksız yanaklarından
drrran drran
drrrin drrrin
yaşasın makinalaşmış Ersefeserin
makinalaşmış tiyatrosu.

—Moskova—

NASIL ATLATACAĞIZ
— MASAL 1 —

Uçurtma
Üç keskin düdük
dört el silah
tısss!
Yangın mı var?
Yunan mı geliyor?
Düdükler arka arkaya
yaylım ateş!..
Karaoğlan çarşısına düştü güneş!!
Fırlayan fırlayana!
Dur!
Tut!
Vur!
Göçtü Mazlum Beyin dükkânı
kebabçıyı devirdi.

Kuyulu Kahve, kuyusunun içine girdi.
Muhallebiciden müşteriler
düştü aşure kâselerine.
İstanbul muhbirleri
Çankırı kapısında aldılar soluğu..
bir meydanda nutuk alkışlanır gibi
şakırtılarla kapandı kepenkler..
Karaoğlan çarşısında koptu kıyamet!.
Sivil taharri memurları, jandarmalar
mangalarla polisler koşar adım,
lâz maiyyet bölüğü seğirtiyor dört yana...
Arıyorlar.
Harıl harıl arıyorlar.
Yok!...
Kaldırımlar söküldü
yok!!..
Dükkanlar birer birer kaldırılıp
bakıldı altlarına
Yok!
— Kim bulursa 500 lira
— 1.000
— 2.000
— Buldum.
Palabıyıklı bir polis
avucunda bir şey sıkıyor.
— Kaçak yetişin!

Kordon çevrildi, süngü takıldı
polis açtı avucunu
avucundakine
atılıp
kelepçelediler.
Kuyulu kahve çıkarıp kafasını kuyusundan
baktı kelepçeli mevkufa.
Hayretinden gözleri kaydı.
Bu bir
seyahat varakasıydı.

*

Polis müdürü okuyor
masasının üstünde bakan
kelepçeli seyahat varakasını:
İsim ve şöhreti: yoldaş
Tabiiyeti:
Üçüncü Enternasyonal
Alameti Fârika:
Orak Çekiç
Mahalli veladeti
Arz seyyaresi

**Mahalli ikameti:
Amele mahallesi..
Sanatı:
Fırkacı**

**Polis müdiri kaşdı burnunu
emretti polislere:
İhtilattan men',
kodese götürülecek,
götürün!..
Polisler
masadan mevkufu almak için
yaklaşırlarken,
açıldı birdenbire
Müdirin arkasındaki pencere.
Sıkı bir rüzgar
devirdi polislerin kalpaklarını
karıştı dosyalar.
Kelepçesini kırdı seyahat varakası
masadan havalandı.**

NAZIM HİKMET'in BİLİNMEYEN İKİ ŞİİR DEFTERİ

KEMAL SÜLKER

NAZIM HİKMET'in BUGÜNE DEĞİN HİÇBİR YERDE YAYIMLANMAMIŞ 14 ŞİİRİ

«...Ama, aramızda bir Dev vardı. Ve bu dev hayatının galiba ilk ve son aşkını yaşıyordu. Bu gök kubbede bizlerden baki kalan da, yalnız onun sesi oldu. Ve sonra sonu gelmez çileleri. Ve bu sonu gelmez çilelerle, sonu gelmez hasretler arasında bir son...

Bir gün kendimi onun mezarı başında buldum ve daima çiçekleri yenilenen bu mezardan bir avuç toprak alıp döneceğim dakikalarda, bir kenara çekildim. Onu ve hepimizi düşündüm.»

(Şevket Süreyya Aydemir'in Nüzhet Hanıma mektubundan)

ÖNEMLİ NOT :

Bu kitap basılı fiyatının üzerinde satılamaz.

70 Lira